

ΕΡΕΥΝΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΩΤΑΤΗ ΠΑΙΔΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

(ΕΛΙΑΜΕΠ 2005)

**ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΤΩΝ ΠΤΥΧΙΟΥΧΩΝ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΕΙ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ**

**ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΓΟΥΛΑΤΟΣ
ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ**

**ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΜΠΟΥΡΙΚΟΣ
ΥΠΟΨΗΦΙΟΣ ΔΙΔΑΚΤΟΡΑΣ
ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ**

Ιούνιος 2006

Περίληψη

Τα υψηλά ποσοστά ανεργίας στην Ελλάδα, παρά την ύπαρξη υψηλών ρυθμών ανάπτυξης την τελευταία δεκαετία, σε συνδυασμό με την ολοένα και αυξανόμενη πίεση για αξιολόγηση των πανεπιστημίων, έχουν αναγάγει σε ζήτημα μείζονος σημασίας τη μετάβαση των πτυχιούχων στην αγορά εργασίας.

Σύγχρονες έρευνες (ΕΣΥΕ, ΕΚΚΕ, ΚΕΠΕ, Γραφεία Διασύνδεσης Πανεπιστημίων) καταδεικνύουν ότι οι πτυχιούχοι των ΑΕΙ αντιμετωπίζουν ιδιαίτερες δυσκολίες πρόσβασης στην αγορά εργασίας (υψηλό ποσοστό ανεργίας, μεγάλο χρονικό διάστημα για την εξεύρεση εργασίας μετά την αποφοίτηση).

Ωστόσο, καταγράφονται επιμέρους διαφοροποιήσεις μεταξύ των πτυχιούχων διαφόρων επιστημονικών πεδίων: οι πτυχιούχοι πολυτεχνικών σχολών παρουσιάζουν χαμηλά ποσοστά ανεργίας και χρειάζονται βραχύ χρονικό διάστημα για την εξεύρεση της πρώτης εργασίας. Αντιθέτως, υψηλά ποσοστά ανεργίας και μακρύ χρονικό διάστημα αναμονής (πολλές φορές πάνω από δύο χρόνια) για την εξεύρεση εργασίας αντιμετωπίζουν οι πτυχιούχοι ανθρωπιστικών επιστημών, φυσικής αγωγής και παιδαγωγικών σπουδών.

Η μετάβαση στην αγορά εργασίας και η επαγγελματική σταδιοδρομία δεν εξαρτώνται μόνο από την παρεχόμενη εκπαίδευση, αλλά (κυρίως) από ένα σύνολο εξω-εκπαιδευτικών παραγόντων όπως η ύπαρξη κοινωνικού κεφαλαίου, οι ακαμψίες της αγοράς εργασίας, η ύπαρξη κατοχυρωμένων επαγγελματικών δικαιωμάτων, η άνιση κατανομή οργανωτικών πόρων των διαφόρων επαγγελματικών ομάδων..

Η πλειοψηφία των πτυχιούχων επιθυμεί να απασχοληθεί στο δημόσιο τομέα, ενώ ένας σημαντικός αριθμός πτυχιούχων (π.χ., πολυτεχνικών σχολών) που εργάζονται ως ελεύθεροι επαγγελματίες, είναι ουσιαστικά «οιονεί μισθωτοί»: εργάζονται με σύμβαση έργου σε έναν και μόνο εργοδότη (εξαρτημένη εργασία).

Τέλος, καταγράφονται σημαντικές προσπάθειες εμπέδωσης της έννοιας της επιχειρηματικότητας στα προγράμματα σπουδών αρκετών πανεπιστημιακών τμημάτων και διασύνδεσης των αποφοίτων με βασικούς μηχανισμούς και θεσμούς της αγοράς εργασίας μέσω των γραφείων διασύνδεσης και σταδιοδρομίας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη	2
Κατάλογος πινάκων και διαγραμμάτων.....	5
Συντομογραφίες	6
1. Εισαγωγή	7
2. Αγορά εργασίας στην Ελλάδα (1990-2005)	9
2.1. Οικονομική μεγέθυνση και ανεργία στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση, 1990-2005	12
2.2. Απασχόληση και ανεργία στην Ελλάδα: επιμέρους δείκτες.....	16
2.4. Ανεργία επιστημονικών επαγγελματιών και μειονεκτήματα στην εύρεση εργασίας.....	27
3. Η επαγγελματική κατάσταση και η μετάβαση των πτυχιούχων πανεπιστημιακής εκπαίδευσης στην αγορά εργασίας	35
3.1. Μεθοδολογία και βασικές έρευνες	36
3.2. Απασχόληση και αγορά εργασίας επιμέρους επιστημονικών κλάδων: βασικές τάσεις.....	44
3.2.1. Πτυχιούχοι σχολών οικονομίας και διοίκησης.....	45
3.2.1.2. Πτυχιούχοι του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών (ΟΠΑ).....	45
3.2.1.3. Απόφοιτοι οικονομικών σχολών που είναι και μέλη του Οικονομικού Επιμελητηρίου Ελλάδας	48
3.2.2. Πτυχιούχοι πολυτεχνικών σχολών.....	50
3.2.2.1 Πολυτεχνικές σπουδές και αγορά εργασίας: Τα παραδείγματα του ΕΜΠ και του Πολυτεχνείου Κρήτης.....	53
3.2.3. Πτυχιούχοι σχολών κοινωνικών σπουδών.....	57
3.2.4. Πτυχιούχοι γεωπονικών σπουδών.	60
4. Διασύνδεση πανεπιστημίων και αγοράς εργασίας.....	67
4.1. Ο ρόλος των γραφείων διασύνδεσης και σταδιοδρομίας.....	68
4.2. Η επιχειρηματικότητα στα ελληνικά πανεπιστήμια: εκπαίδευση και πρακτική	77
4.2.1. Η έννοια της επιχειρηματικότητας και η σημασία της για τα πανεπιστήμια και τους αποφοίτους τους	78
4.2.2. Η επιχειρηματικότητα ως μάθημα στα προγράμματα σπουδών.....	80
4.2.3. Η προώθηση της επιχειρηματικότητας από τα γραφεία διασύνδεσης.....	83
5. Βασικά συμπεράσματα	87
6. Προτάσεις πολιτικής.....	93
Βιβλιογραφία-Πηγές	96
Διευθύνσεις διαδικτύου (“weblinks”).....	100

Κατάλογος πινάκων και διαγραμμάτων

Πίνακας 2.1. Ανεργία στην Ελλάδα, την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Τουρκία: 1991-2005.....	13
Διάγραμμα 2.1. Οικονομική μεγέθυνση (ετήσια μεταβολή ΑΕΠ) και ανεργία στην Ελλάδα, 1990-2005.....	14
Πίνακας 2.2. Οικονομική μεγέθυνση στην Ελλάδα, την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Τουρκία: 2000-2005.....	15
Πίνακας 2.3. Δείκτης συνολικής απασχόλησης* στην Ελλάδα και επιλεγμένες χώρες, 1993-2004.....	17
Πίνακας 2.4. Δείκτης μακροχρόνιας ανεργίας* στην Ελλάδα και επιλεγμένες χώρες, 1994-2004.....	20
Πίνακας 2.5. Η ανεργία (%) κατά επίπεδο εκπαίδευσης στην Ελλάδα, 1998-2005 (στοιχεία δ' τριμήνου).....	25
Πίνακας 2.6. Εγγεγραμμένοι άνεργοι που ασκούν επιστημονικά (και καλλιτεχνικά) επαγγέλματα, Δεκέμβριος 2004.....	29
Πίνακας 2.7. Κατανομή των κενών θέσεων εργασίας στις επιχειρήσεις κατά επάγγελμα (Δεκέμβριος 2004).....	31
Πίνακας 3.1. Ποσοστό ανεργίας το 1999 ατόμων που ολοκλήρωσαν τις σπουδές τους την περίοδο 1996-1998 ανά επιστημονικό κλάδο.....	38
Πίνακας 3.2. Απασχολούμενοι το 1999 που ολοκλήρωσαν τις σπουδές τους την περίοδο 1996-1998 ανά επιστημονικό κλάδο.....	39
Πίνακας 3.3. Κατανομή αποφοίτων (ακαδημαϊκών ετών 1990/1991 και 1993/1994) που απασχολούνται σε εξαρτημένη κατά θέση στο επάγγελμα και Τμήμα (1999).....	41
Πίνακας 3.4. Κατανομή αποφοίτων (ακαδημαϊκών ετών 1990/1991 και 1993/1994) που απασχολούνται κατά ομάδα ατομικών επαγγελμάτων και Τμήμα (1999) ...	42
Πίνακας 3.5. Συμμετοχή πτυχιούχων πανεπιστημιακής εκπαίδευσης στους διαγωνισμούς εκπαιδευτικών του ΑΣΕΠ (1998, 2000, 2002, 2004).....	43
Πίνακας 3.6. Απόφοιτοι Πολυτεχνείου Κρήτης: ανεργία και χαρακτηριστικά απασχόλησης.....	56

Συντομογραφίες

ΑΣΕΠ	Ανώτατο Συμβούλιο Επιλογής Προσωπικού
ΓΠΑ	Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
ΔΑΤ	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΚΚΕ	Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών
ΕΚΠΑ	Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
ΕΜΠ	Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
ΕΠΕΑΕΚ	Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης
ΕΣΥΕ	Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδας
ΚΕΠΕ	Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών
ΟΑΕΔ	Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού
ΟΕΕ	Οικονομικό Επιμελητήριο Ελλάδας
ΟΟΣΑ	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
ΟΠΑ	Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
ΠΑΕΠ	Παρατηρητήριο Απασχόλησης Ερευνητική-Πληροφορική
ΠΕΔΔ	Πολιτική Επιστήμη και Δημόσια Διοίκησης
ΣΕΒ	Σύνδεσμος Ελληνικών Βιομηχανιών
ΤΕΕ	Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας

1. Εισαγωγή

Η παρούσα μελέτη για τη μετάβαση των πτυχιούχων ελληνικών ΑΕΙ στην αγορά εργασίας σκοπεύει να περιγράψει τις βασικές τάσεις της τελευταίας δεκαπενταετίας, να ερμηνεύσει τους παράγοντες που ενδεχομένως δυσχεραίνουν την εν λόγω μετάβαση και να αναδείξει βέλτιστες πρακτικές για την ομαλότερη μετάβαση των πτυχιούχων στον κόσμο της εργασίας.

Τα παρουσιαζόμενα στοιχεία αντλήθηκαν από μία σειρά πηγών: στατιστικές υπηρεσίες (στην Ελλάδα και στην Ευρωπαϊκή Ένωση), σημαντικές μελέτες για τη μετάβαση των πτυχιούχων στην αγορά εργασίας και την επαγγελματική κατάστασή τους (όπως του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών και του Κέντρου Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών), καθώς και εξειδικευμένες μελέτες για την επαγγελματική κατάσταση συγκεκριμένων πτυχιούχων ανά γνωστικό αντικείμενο και σχολή αποφοίτησης (έρευνες γραφείων διασύνδεσης και επαγγελματικών συλλόγων).

Συγκεκριμένα, παρουσιάζονται στοιχεία και δεδομένα (βλ. επιμέρους ομότιτλα κεφάλαια) για την αγορά εργασίας στην Ελλάδα την περίοδο 1990-2005 (κεφάλαιο 2), την επαγγελματική κατάσταση και τη μετάβαση των πτυχιούχων πανεπιστημιακής εκπαίδευσης στην αγορά εργασίας (κεφάλαιο 3) με επικέντρωση στους πτυχιούχους σχολών οικονομίας και διοίκησης, πολυτεχνικών σχολών, σχολών κοινωνικών σπουδών και γεωπονικών σπουδών, καθώς και για τη διασύνδεση των πανεπιστημίων με την αγορά εργασίας, εστιάζοντας στο ρόλο των γραφείων διασύνδεσης και την επιχειρηματικότητα στα προγράμματα σπουδών αλλά και την πρακτική των πανεπιστημίων (κεφάλαιο 4).

Τέλος, παρατίθενται τα βασικά συμπεράσματα της εργασίας (κεφάλαιο 5) και κάποιες βασικές προτάσεις πολιτικής (κεφάλαιο 6).

2. Αγορά εργασίας στην Ελλάδα (1990-2005)

Η σημασία της αγοράς εργασίας και των σχετικών παραγόντων που την επηρεάζουν έχει αναδειχθεί τα τελευταία χρόνια στη χώρα μας και ευρύτερα στην Ευρωπαϊκή Ένωση ως ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα του δημοσίου διαλόγου. Επίσης, τα θέματα της απασχόλησης και της αγοράς εργασίας συγκροτούν κύρια πεδία άσκησης μεταρρυθμιστικών προσπαθειών για την επίτευξη του στόχου της «*πιο ανταγωνιστικής και δυναμικής οικονομίας της γνώσης στον κόσμο, ικανής για βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη και με περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας καθώς και μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή*» (διαδικασία Λισαβόνας) στο ευρωπαϊκό επίπεδο¹.

Οι επιδόσεις των κρατών-μελών στο πεδίο της αγοράς εργασίας (επιδίωξη αύξησης της απασχόλησης, μείωση της ανεργίας, ευελιξία θεσμικών ρυθμίσεων) θεωρούνται ακόμα περισσότερο σημαντικές λόγω της αλληλεπίδρασης με μία σειρά κοινωνικοοικονομικών φαινομένων σε περιφερειακό αλλά και παγκόσμιο επίπεδο: αύξηση της ανταγωνιστικότητας από τη συμμετοχή νέων χωρών στο παγκόσμιο εμπόριο και τις επενδυτικές ροές (π.χ., Κίνα, Ινδία, Νοτιοανατολική Ασία), όξυνση του δημογραφικού προβλήματος των αναπτυγμένων χωρών και αμφισβήτηση της οικονομικής βιωσιμότητας του κοινωνικού κράτους και ιδιαίτερα των αναδιανεμητικών συνταξιοδοτικών συστημάτων.

Ταυτόχρονα, η σημασία που αποκτά η απασχόληση τόσο για την ανταγωνιστικότητα όσο και για την άμβλυνση επιμέρους προβλημάτων (π.χ., αποφυγή της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού) έχει συμβάλει στην «αναβάθμιση» των σχετικών επιδόσεων ως κριτήριο μίας σειράς θεσμών. Θεσμοί κοινωνικής και εκπαιδευτικής πολιτικής αξιολογούνται και αμφισβητούνται με κριτήριο τις επιδράσεις τους στην απασχόληση (κατ' επέκταση και στα

¹ Βλέπε χαρακτηριστικά European Commission (2000, 2006a, 2006b) καθώς και Ministry of Economy and Finance (2005).

αλληλεξαρτώμενα πεδία όπως το ζήτημα της βιωσιμότητας της κοινωνικής ασφάλισης). Το πανεπιστήμιο και γενικότερα οι εκπαιδευτικοί θεσμοί τίθενται στο επίκεντρο των σχετικών αξιολογήσεων, τόσο στις επιμέρους δημόσιες συζητήσεις όσο και στην ημερήσια διάταξη των διεθνών οργανισμών (ΟΟΣΑ, ΔΝΤ, Διεθνές Γραφείο Εργασίας) και των περιφερειακών ενοποιήσεων (Ευρωπαϊκή Ένωση).

Η εξέταση των στοιχείων για τη μετάβαση των πτυχιούχων στην αγορά εργασίας δεν μπορεί να γίνει χωρίς να ληφθούν υπόψη οι γενικότερες εξελίξεις στον κόσμο της εργασίας. Η εξέλιξη βασικών μακροοικονομικών μεγεθών και μεταβλητών της αγοράς εργασίας προσδιορίζουν το γενικότερο πλαίσιο εντός του οποίου τα πανεπιστήμια καλούνται να συμβάλλουν στην ομαλή μετάβαση των αποφοίτων τους προς την επαγγελματική αποκατάσταση.

2.1. Οικονομική μεγέθυνση και ανεργία στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση, 1990-2005

Η εξέταση των μακροοικονομικών μεγεθών της οικονομικής μεγέθυνσης και της ανεργίας την τελευταία δεκαπενταετία στην Ελλάδα αναδεικνύει τάση σταθεροποίησης της ανεργίας σε διψήφια ποσοστά (10-11%) παρά τη θετική οικονομική μεγέθυνση (βλ. και Διάγραμμα 2.1 στην επόμενη σελίδα). Αναλυτικότερα, την περίοδο 1990-2000, η ανεργία αυξάνεται από το 6,4% στο 11,3%, όταν στην ΕΕ των 15 (με εξαίρεση την περίοδο 1993-1996, κατά την οποία κυμαίνεται στο 10%), δεν ξεπερνά το 8%. Την περίοδο 2001-2005, η ανεργία στην Ελλάδα δείχνει τάση σταθεροποίησης γύρω στο 10%, ενώ στην ΕΕ-15 συνεχίζει να κυμαίνεται στο 8% (βλ. Πίνακα 2.1). Το 2004, στην Ελλάδα, ο συνολικός αριθμός των ανέργων ήταν 527222 άτομα (βλ. ΠΑΕΠ: 2004).

Πίνακας 2.1. Ανεργία στην Ελλάδα, την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Τουρκία: 1991-2005
(ποσοστό % επί του εργατικού δυναμικού)

Χώρες	1991-2000	2001	2002	2003	2004	2005
<i>Ελλάδα</i>	9,5	10,8	10,3	9,7	10,5	10,0*
Ην. Βασίλειο	7,9	5,0	5,1	4,9	4,7	4,6
Ιρλανδία	11,1	4,0	4,5	4,7	4,5	4,3
Ισπανία	16,0	10,8	11,5	11,5	11,0	9,2
Πορτογαλία	5,6	4,0	5,0	6,3	6,7	7,6
Σουηδία	7,6	4,9	4,9	5,6	6,3	6,3*
Φιλανδία	12,5	9,1	9,1	9,0	8,8	8,4
ΕΕ-15	9,2	7,3	7,6	8,0	8,1	7,9
Τουρκία	7,5	8,3	10,3	10,5	10,3	10,3*

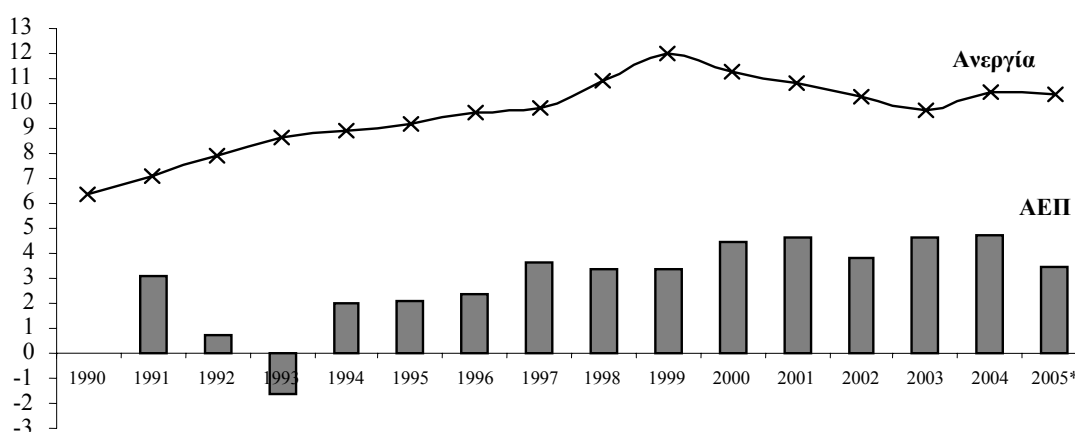
*Προσωρινά στοιχεία

Πηγή: Eurostat (<http://epp.eurostat.cec.eu.int>)

Την ίδια χρονική περίοδο (1990-2005) της σταθεροποίησης της ανεργίας σε υψηλά ποσοστά (8-10%) στην Ελλάδα και την ΕΕ-15, επιμέρους χώρες ακολουθούν διαφορετικές τροχιές. Χώρες του αγγλοσαξονικού μοντέλου (Ιρλανδία, Ην. Βασίλειο), αλλά και του σκανδιναβικού (Φιλανδία), καταγράφουν σημαντική μείωση της ανεργίας την περίοδο 1990-2005. Η ανεργία στην Ιρλανδία μειώνεται από το

13,4% το 1990 στο 4,3% το 2005, στο Ην. Βασίλειο σημειώνεται μείωση της ανεργίας από το επίπεδο του 8-10% της περιόδου 1991-1993 στο 4,6% το 2005, ενώ η Φιλανδία καταφέρνει να περιορίσει την ανεργία της τάξης του 16% των ετών 1993-1994 στο 8,4% το 2005.

Διάγραμμα 2.1. Οικονομική μεγέθυνση (ετήσια μεταβολή ΑΕΠ) και ανεργία στην Ελλάδα, 1990-2005

Πηγή: EC/Eurostat

Η αναλυτικότερη εξέταση των στοιχείων για την οικονομική μεγέθυνση στην Ελλάδα και στις χώρες της ΕΕ-15 τα τελευταία χρόνια, καταδεικνύει ένα, εκ πρώτης όψεως, παράδοξο: παρότι η Ελλάδα καταγράφει τα τελευταία χρόνια (1996-2005) υψηλότερους ρυθμούς μεγέθυνσης, εντούτοις η ανεργία δεν μειώνεται. Μάλιστα, την περίοδο 2000-2005, ο ετήσιος ρυθμός οικονομικής μεγέθυνσης της ελληνικής οικονομίας είναι σχεδόν τριπλάσιος της ΕΕ-15 (βλ. και Πίνακα 2.2 στην επόμενη σελίδα).

Πίνακας 2.2. Οικονομική μεγέθυνση στην Ελλάδα, την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Τουρκία: 2000-2005

(ετήσια ποσοστιαία % μεταβολή του ΑΕΠ σε σταθερές τιμές 2000)

Χώρες	1991-2000	2001	2002	2003	2004	2005
<i>Ελλάδα</i>	2,3	4,6	3,8	4,6	4,7	3,5*
Ην. Βασίλειο	2,5	2,2	2,0	2,5	3,2	1,6
Ιρλανδία	7,1	6,2	6,1	4,4	4,5	4,4*
Ισπανία	2,8	3,5	2,7	3,0	3,1	3,4*
Πορτογαλία	2,9	2,0	0,5	-1,1	1,2	0,4*
Σουηδία	2,0	1,1	2,0	1,7	3,7	2,5*
Φιλανδία	1,8	1,0	2,2	2,4	3,6	2,1
ΕΕ-15	2,2	1,9	1,1	1,0	2,3	1,4
Τουρκία	3,6	-7,5	7,9	5,8	8,9	5,0*

*Προσωρινά στοιχεία

Πηγή: Eurostat (<http://epp.eurostat.cec.eu.int>)

2.2. Απασχόληση και ανεργία στην Ελλάδα: επιμέρους δείκτες

Η αύξηση της απασχόλησης (εργαζόμενοι ηλικίας 15-64 ετών ως ποσοστό του συνολικού πληθυσμού της ίδιας ηλικιακής ομάδας) αποτελεί έναν από τους βασικότερους στόχους της στρατηγικής της Λισαβόνας, δεδομένης της σημασίας της για την οικονομική μεγέθυνση, την οικονομική βιωσιμότητα των κοινωνικο-ασφαλιστικών συστημάτων και την επίτευξη κοινωνικής συνοχής (“workfare”).

Τα διαθέσιμα στοιχεία για την Ελλάδα και την ΕΕ-15 (1993-2004, βλ. και Πίνακα 2.3) φανερώνουν ότι η χώρα μας έχει σημειώσει διαχρονικά πρόοδο, αυξάνοντας την απασχόληση κατά 5,7 ποσοστιαίες μονάδες την περίοδο 1993-2004 (από 53,7% το 1993 στο 59,4% το 2004). Ωστόσο, η Ελλάδα υπολείπεται των σχετικών επιδόσεων τόσο της ΕΕ-15 (64,7% το 2003) όσο και χωρών που το 1993 είχαν μικρότερη απασχόληση: χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η Ισπανία που αύξησε την απασχόληση από 46,6% το 1993 στο 66,3% το 2004. Εντυπωσιακό είναι και το παράδειγμα της Ιρλανδίας που αύξησε το δείκτη απασχόλησης από το 51,7% το 1993 στο 66,3% το 2004.

Πίνακας 2.3. Δείκτης συνολικής απασχόλησης* στην Ελλάδα και επιλεγμένες χώρες, 1993-2004

Χώρες	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
<i>Ελλάδα</i>	53,7	54,2	54,7	55,0	55,1	56,0	55,9	56,5	56,3	57,5	58,7	59,4
Ην. Βασίλειο	67,4	67,9	68,5	69,0	69,9	70,5	71,0	71,2	71,4	71,3	71,5	71,6
Ιρλανδία	51,7	53,0	54,4	55,4	57,6	60,6	63,3	65,2	65,8	65,5	65,5	66,3
Ισπανία	46,6	46,1	46,9	47,9	49,5	51,3	53,8	56,3	57,8	58,5	59,8	61,1
Πορτογαλία	65,1	64,1	63,7	64,1	65,7	66,8	67,4	68,4	69,0	68,8	68,1	67,8
Σουηδία	71,3	70,2	70,9	70,3	69,5	70,3	71,7	73,0	74,0	73,6	72,9	72,1
Φιλανδία	61,0	60,3	61,6	62,4	63,3	64,6	66,4	67,2	68,1	68,1	67,7	67,6
ΕΕ-15	60,1	59,8	60,1	60,3	60,7	61,4	62,5	63,4	64,0	64,2	64,3	64,7
Τουρκία								48,8	47,8	46,9	45,8	46,1

*Συμμετοχή εργαζομένων ηλικίας 15-64 ετών στο σύνολο της αντίστοιχης ηλικιακής ομάδας του πληθυσμού

Πηγή: Eurostat (<http://epp.eurostat.cec.eu.int>)

Η παρατηρούμενη απόκλιση των δεικτών απασχόλησης μεταξύ της Ελλάδας και της ΕΕ-15 αντανακλά κυρίως το συγκριτικά πολύ μικρότερο ποσοστό απασχόλησης των γυναικών και της ηλικιακής ομάδας 55-64 ετών. Η *απασχόληση των γυναικών*, αν και σημείωσε στην Ελλάδα αύξηση από 36,6% το 1993 στο 45,2% το 2004, παραμένει η χαμηλότερη (μαζί με την Ιταλία) μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ-15 (56,8% το 2004). Είναι δε χαμηλότερη ακόμα και σε σύγκριση με χώρες του τελευταίου κύματος διεύρυνσης της ΕΕ, όπως η Σλοβακία (50,9%: 2004) και η Ουγγαρία (50,7%)².

Επίσης, αρνητικά συμβάλλει και ο χαμηλότερος συγκριτικά δείκτης *απασχόλησης των γηραιότερων* (συμμετοχή ηλικιακής ομάδας 55-64 ετών). Η συμμετοχή των γηραιότερων παραμένει σταθερή καθ' όλη την περίοδο 1993-2004 κοντά στο 40% (39,4% το 2004), χωρίς όμως να αποκλίνει σημαντικά από το μέσο όρο της ΕΕ-15 (42,5% το 2004). Ωστόσο, στην ΕΕ-15, η απασχόληση της συγκεκριμένης ηλικιακής ομάδας παρουσίασε αύξηση κατά 6,8 ποσοστιαίες μονάδες (από 35,7% το 1993 στο 42,5% το 2004). Επιμέρους θετικά παραδείγματα αύξησης της απασχόλησης της ομάδας των γηραιότερων καταγράφονται στην Ισπανία (από 34,5% το 1993 στο 41,3% το 2004), την Ιρλανδία (από 38,5% στο 49,5%) και την Φιλανδία (από 34,8% στο 50,9%)³.

Οφείλουμε δε να επισημάνουμε ότι η σταθεροποίηση του ποσοστού απασχόλησης των γηραιότερων στην Ελλάδα την τελευταία δεκαετία συμβαδίζει με την εκτιμώμενη μέση ηλικία αποχώρησης των εργαζομένων από την αγορά

² EU Labour Force Survey (<http://epp.eurostat.eu.int>).

³ EU Labour Force Survey (<http://epp.eurostat.eu.int>). Σε όρους βέβαια full-time equivalent employment rates, η Ελλάδα ήταν πολύ κοντά στον ευρωπαϊκό μέσο όρο, δεδομένης και της μικρής συμμετοχής της μερικής απασχόλησης.

εργασίας⁴. Η μέση ηλικία αποχώρησης στην Ελλάδα υπολογίζεται στα 59,5 έτη το 2004 (σημειώνοντας μάλιστα πτώση σε σχέση με τα 61,3 έτη για το 2002 και τα 62,7 έτη για το 2003)⁵. Αντιθέτως, η μέση ηλικία αποχώρησης στην ΕΕ-15 καταγράφει αύξηση από τα 60,3 έτη το 2001 στα 61 έτη το 2004.

Δεδομένης της υψηλής ανεργίας στη χώρα μας και της σταθεροποίησής της σε διψήφια ποσοστά και πάνω από το μέσο όρο της ΕΕ-15, τα επιμέρους στοιχεία για την ανεργία αποκτούν ολοένα και μεγαλύτερη σημασία τόσο για τη μελέτη του φαινομένου όσο και για την αξιολόγηση των εφαρμοζόμενων πολιτικών. Τα πλέον ανησυχητικά στοιχεία είναι η *μακροχρόνια ανεργία*⁶ και η *ανεργία των νέων*.

Η μακροχρόνια ανεργία αντανακλά διαρθρωτικές και δομικές αδυναμίες όλων των εμπλεκόμενων θεσμών (συστημάτων οικονομικής πολιτικής και κοινωνικής πολιτικής, εκπαιδευτικών συστημάτων, συστημάτων κατάρτισης και διευκόλυνσης της μετάβασης στην απασχόληση), καθώς και διαρθρωτικές αδυναμίες του παραγωγικού προτύπου της χώρας.

Συγκεκριμένα, η μακροχρόνια ανεργία στην Ελλάδα ήταν η υψηλότερη στην ΕΕ-15 το 2004 (5,6 έναντι 3,4 στην ΕΕ-15) και παρουσιάζει τάση αύξησης τα τελευταία δέκα χρόνια (1994-2004), σε αντίθεση με την τάση μείωσης στις υπόλοιπες χώρες της ΕΕ-15 (βλ. και Πίνακα 2.4). Είναι δε χαρακτηριστικό ότι στο αναφερόμενο χρονικό διάστημα παρουσιάζεται σημαντική μείωση της μακροχρόνιας ανεργίας σε χώρες που το 1994 είχαν πολύ υψηλότερα ποσοστά (π.χ., Ιρλανδία, Ισπανία).

⁴ Η μέση ηλικία αποχώρησης των εργαζομένων από την αγορά εργασίας υπολογίζεται στη βάση ενός μοντέλου πιθανοτήτων στη βάση των αλλαγών του δείκτη του ενεργού πληθυσμού σε ετήσια βάση και για κάθε ηλικία ξεχωριστά (βλ. αναλυτικότερα EU Labour Force Survey : <http://epp.eurostat.eu.int>).

⁵ EU Labour Force Survey (<http://epp.eurostat.eu.int>).

⁶ Μακροχρόνια θεωρείται η ανεργία που διαρκεί 12 ή και περισσότερους μήνες.

Πίνακας 2.4. Δείκτης μακροχρόνιας ανεργίας* στην Ελλάδα και επιλεγμένες χώρες, 1994-2004

Χώρες	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
<i>Ελλάδα</i>	<i>4,4</i>	<i>4,6</i>	<i>5,2</i>	<i>5,3</i>	<i>5,8</i>	<i>6,5</i>	<i>6,2</i>	<i>5,5</i>	<i>5,3</i>	<i>5,3</i>	<i>5,6</i>
Ην. Βασίλειο	4,1	3,5	3,1	2,5	1,9	1,7	1,4	1,3	1,1	1,1	1,0
Ιρλανδία	9,2	7,6	7,0	5,6	3,9	2,4	1,6	1,3	1,4	1,6	1,6
Ισπανία	11,0	10,5	9,6	8,9	7,7	5,9	4,8	3,9	3,9	3,9	3,5
Πορτογαλία	2,6	3,1	3,3	3,2	2,2	1,8	1,7	1,5	1,7	2,2	3,0
Σουηδία	2,3	2,3	2,7	3,1	2,6	1,9	1,4	1,0	1,0	1,0	1,2
Φιλανδία				4,9	4,1	3,0	2,8	2,5	2,3	2,3	2,1
<i>ΕΕ-15</i>	<i>5,0</i>	<i>4,9</i>	<i>4,9</i>	<i>4,8</i>	<i>4,4</i>	<i>3,9</i>	<i>3,4</i>	<i>3,1</i>	<i>3,1</i>	<i>3,3</i>	<i>3,4</i>
Τουρκία							1,4	1,8	3,1	2,5	4,0

* Ποσοστό ανέργων για 12 και παραπάνω μήνες στο σύνολο του ενεργού πληθυσμού
 Πηγή: Eurostat (<http://epp.eurostat.cec.eu.int>)

Η μακροχρόνια ανεργία –όπως άλλωστε και η ανεργία γενικά—στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται από μία ιδιαίτερη υπεραντιπροσώπηση των γυναικών. Η Ελλάδα παρουσιάζει το μεγαλύτερο ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας των γυναικών (9,4%) το 2004 σε όλη την ΕΕ-15 (4%). Μάλιστα, στην Ελλάδα, καταγράφεται αύξηση σε σχέση με το 1994 (7,7%). Αντιθέτως, η μεγαλύτερη αναλογικά μείωση του σχετικού δείκτη την περίοδο 1994-2004, καταγράφεται στην Ισπανία (από 15,7% στο 5,3%), την Ιρλανδία (από 8,7% στο 1,0%) και τη Φιλανδία (από 5% το 1997 στο 2% το 2004).

Οφείλουμε δε να τονίσουμε ότι η δια βίου κατάρτιση, που θεωρείται ένα από τα σημαντικότερα «εργαλεία» για τη μείωση της μακροχρόνιας ανεργίας, έχει μικρή ως ελάχιστη διάδοση στην Ελλάδα συγκριτικά με την ΕΕ-15. Σύμφωνα με στοιχεία της περιόδου 1994-2005 για το ποσοστό των ενηλίκων ηλικίας 25-64 ετών που συμμετείχαν σε κάποια δραστηριότητα εκπαίδευσης ή κατάρτισης, μόνο το 1,8% στην Ελλάδα δηλώνει ότι είχε σχετική εμπειρία (στοιχεία 2005). Αντιθέτως, το

αντίστοιχο ποσοστό στην Ισπανία ανέρχεται στο 12,1%, 8% στην Ιρλανδία, 29,1% στο Ην. Βασίλειο, 24,8% στη Φιλανδία και 34,7% στη Σουηδία⁷.

Η ανεργία των νέων είναι συστηματικά υψηλότερη της συνολικής ανεργίας και αποτελεί το σημαντικό δείκτη για τις δυσκολίες μετάβασης από την εκπαίδευση στην αγορά εργασίας. Σύμφωνα με επεξεργασία στοιχείων της ΕΣΥΕ για την ετήσια ανεργία (Κρητικίδης, 2006), το ποσοστό για τους νέους ηλικίας 15-29 ετών κυμαίνεται πάνω από 20% την περίοδο 1992-2002 (φθάνοντας το ανώτερο ποσοστό το 1996 και 1999-24,3%) και ακολούθησε μια πτωτική πορεία την περίοδο 2003-2005 (19,5% το 2003, 20,1% το 2004 και 18,8% το 2005).

Η διαφοροποίηση ανδρών και γυναικών είναι έντονη: η ανεργία των γυναικών είναι διπλάσια σε σχέση με την ανεργία των ανδρών (το 2005 ήταν 26,5% και 12,5% αντίστοιχα). Συγκριτικά με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 15, η Ελλάδα παρουσιάζει το μεγαλύτερο ποσοστό ανεργίας των νέων 15-25 ετών το 2005 (26%). Ακολουθούν η Ιταλία με 24%, η Γαλλία με 22,3% και το Βέλγιο με 21,5% (βλ. <http://epp.eurostat.ec.eu.int>). Ακόμα και στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 25, μόνο δύο χώρες έχουν χειρότερη επίδοση από την Ελλάδα το 2005: η Πολωνία (36,7%) και η Σλοβακία (30,5%).

Καταληκτικά οφείλουμε να επισημάνουμε ότι «η αρνητική σχέση ηλικίας και ανεργίας (όσο νεώτερος τόσο μεγαλύτερη η πιθανότητα της ανεργίας) αποδίδεται στην καθυστέρηση της οικονομικής αναδιάρθρωσης, τον οικογενειακό χαρακτήρα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, αλλά και τη νομοθεσία περί προστασίας της απασχόλησης. Επίσης, οι φιλοδοξίες και επιθυμίες των άνεργων νέων ως προς τις επιδιωκόμενες αμοιβές και συνθήκες εργασίας φαίνεται να συμβάλλουν στη συντήρηση της υψηλής ανεργίας τους. Η ακόμη και σήμερα ισχυρή προστασία και

⁷ EU Labour Force Survey (<http://epp.eurostat.eu.int>).

βοήθεια των νέων, που εισέρχονται στην αγορά εργασίας, από την οικογένειά τους, η οποία διευκολύνθηκε με τη μείωση του αριθμού των παιδιών ανά οικογένεια και με την αύξηση των συντάξεων της περασμένης γενιάς, καθώς και η άνοδος του εκπαιδευτικού επιπέδου των νέων έχουν αυξήσει τις προσδοκίες και απαιτήσεις τους από την επιδιωκόμενη απασχόλησή τους και τους έχουν καταστήσει πιο επιλεκτικούς» (Κανελλόπουλος, 2006, σ. 26-27).

2.3. Ανεργία και εκπαιδευτικό επίπεδο

Οι πανεπιστημιακές σπουδές στην Ελλάδα θεωρούνταν και ως ένα βαθμό εξακολουθούν να θεωρούνται απαραίτητη δίοδος κοινωνικοοικονομικής ανόδου. Τα τελευταία ωστόσο χρόνια παρατηρούνται τάσεις υψηλής ανεργίας σε κάποιες επιστημονικές ειδικότητες, ενώ καταγράφονται και υψηλά ποσοστά υποαπασχόλησης και ετεροαπασχόλησης (βλ. αναλυτικότερα για επιστημονικές ειδικότητες στο 2.4 του παρόντος κεφαλαίου και στο κεφάλαιο 3).

Τα στοιχεία για την εξέλιξη της ανεργίας της ΕΣΥΕ⁸ ανά εκπαιδευτικό επίπεδο την περίοδο 1998-2005 (βλ. Πίνακα 2.5 στην επόμενη σελίδα) αναδεικνύουν την ύπαρξη μιας τάσης υψηλότερων ποσοστών ανεργίας για τους αποφοίτους ανώτερης τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Οι απόφοιτοι πανεπιστημιακής εκπαίδευσης καθώς και οι απόφοιτοι πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης καταγράφουν τάση χαμηλότερης ανεργίας. Συγκεκριμένα, το 2005 (δ' τρίμηνο), η ανεργία των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ήταν 7,1%, όταν στο σύνολο του εργατικού δυναμικού ήταν 9,7% και στους αποφοίτους δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ήταν 11,1%.

⁸ Τα στοιχεία της ΕΣΥΕ στηρίζονται στην Έρευνα Εργατικού Δυναμικού που διενεργείται κάθε τρίμηνο. Η έρευνα αυτή είναι δειγματοληπτική και ακολουθεί τους κανονισμούς της Eurostat. Βλέπε αναλυτικά <http://www.statistics.gr>.

Πίνακας 2.5. Η ανεργία (%) κατά επίπεδο εκπαίδευσης στην Ελλάδα, 1998-2005 (στοιχεία δ' τριμήνου)

Επίπεδο εκπαίδευσης	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Διδακτορικός ή μεταπτυχιακός τίτλος	6,4	6,8	6,8	7,8	5,9	7,7	5,9	8,5
Τριτοβάθμια εκπαίδευση	7,0	8,7	7,4	7,3	6,4	7,2	7,5	7,1*
Ανώτερη τεχνολ. επαγγ. εκπαίδευση	14,9	15,3	12,9	14,0	13,6	13,6	13,3	12,6
Μέση εκπαίδευση	15,4	16,4	13,9	13,8	12,5	12,1	11,6	11,1
Τριτάξια μέση εκπαίδευση	13,7	15,1	13,3	14,4	12,2	10,8	11,2	10,4
Δημοτικό	8,1	9,4	8,2	8,3	7,3	6,8	8,7	7,3
Μερικές τάξεις Δημοτικού	5,1	4,6	5,3	5,2	5,8	5,3	5,9	4,7
Δεν πήγε καθόλου σχολείο	9,9	11,2	8,1	7,7	3,5	4,6	13,4	9,3
Σύνολο	11,4	12,7	11,0	11,2	10,2	9,9	10,4	9,7

*Περιλαμβάνονται και οι μη απόφοιτοι με, τουλάχιστον, ένα χρόνο φοίτησης

Πηγή: ΕΣΥΕ: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού(1998-2005)

Ωστόσο, το γεγονός ότι η ανεργία των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι σταθεροποιημένη στο 7% καθ' όλη την περίοδο 1998-2005 και το γεγονός της αύξησης της ανεργίας των κατόχων μεταπτυχιακών τίτλων σπουδών (συμπεριλαμβανομένου του διδακτορικού) δεν μπορεί παρά να δημιουργούν ανησυχία. Η ανησυχία αυτή ενισχύεται ακόμα περισσότερο, αν αναλογιστούμε την ευρεία πλέον συμμετοχή των αποφοίτων πανεπιστημιακών σχολών σε μεταπτυχιακά προγράμματα, αλλά και την προσπάθεια για ενίσχυση της απασχόλησης στον τομέα της έρευνας και ανάπτυξης.

Η διάσταση του φύλου είναι παρούσα και στην ανεργία με βάση το εκπαιδευτικό επίπεδο. Οι γυναίκες απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης παρουσιάζουν ποσοστά ανεργίας σχεδόν διπλάσια των ανδρών. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε ότι η ανεργία των γυναικών αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ήταν

11,5% το 2004 (έναντι 4,8% των ανδρών) και 9,8% το 2005 (έναντι 4,5% των ανδρών)⁹.

⁹ Στοιχεία δ'τριμήνου (ΕΣΥΕ: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού).

2.4. Ανεργία επιστημονικών επαγγελματιών και μειονεκτήματα στην εύρεση εργασίας

Η αποτύπωση των τάσεων στην αγορά εργασίας για τους αποφοίτους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ιδιαίτερα δε των αποφοίτων πανεπιστημιακών σχολών, απαιτεί στοιχεία ποσοτικού και ποιοτικού περιεχομένου για επιμέρους επαγγελματικές κατηγορίες. Τέτοιου είδους στοιχεία παρέχονται από τον ΟΑΕΔ και αφορούν την εγγεγραμμένη ανεργία¹⁰.

Αναλυτικότερα, οι εγγεγραμμένοι άνεργοι στον ΟΑΕΔ που ασκούν επιστημονικά επαγγέλματα (για τα οποία απαιτείται κατά τεκμήριο πανεπιστημιακό δίπλωμα σπουδών) ανέρχονται στους 44.372 (στοιχεία Δεκεμβρίου 2004, ΠΑΕΠ: 2004, βλ. Πίνακα 2.6 στην επόμενη σελίδα). Εξ αυτών, ο ένας στους τρεις (30,75%) είναι εκπαιδευτικός, δηλαδή είναι απόφοιτος των «κλασικών» κυρίως καθηγητικών σχολών (μαθηματικοί, φυσικοί, χημικοί, φιλόλογοι, ιστορικοί, απόφοιτοι φιλοσοφίας, θεολόγοι κ.ά.).

¹⁰ Οι εγγεγραμμένοι άνεργοι (όσοι δηλαδή εγγράφονται επίσημα από τις υπηρεσίες του ΟΑΕΔ) δεν συμπεριλαμβάνουν το τμήμα των λεγόμενων «αδήλωτων» ανέργων: αυτοί συνήθως είναι απογοητευμένοι από τη μακροχρόνια ανεργία και δεν ανανεώνουν την κάρτα εγγραφής τους. Ωστόσο, οφείλουμε να λάβουμε υπόψη και την ύπαρξη του φαινομένου της αδήλωτης εργασίας. Τα δύο αυτά στοιχεία (μη εγγεγραμμένοι άνεργοι, αδήλωτοι εργαζόμενοι) συμβάλλουν στη μη ικανοποιητική εκτίμηση του φαινομένου της απασχόλησης και της ανεργίας στη χώρα μας. Βλ. σχετικά και ΠΑΕΠ (2004).

Πίνακας 2.6. Εγγεγραμμένοι άνεργοι που ασκούν επιστημονικά (και καλλιτεχνικά) επαγγέλματα, Δεκέμβριος 2004

Επαγγελματική κατηγορία	Άνδρες		Γυναίκες		Σύνολο	
	Πλήθος ανέργων	Ποσοστό	Πλήθος ανέργων	Ποσοστό	Πλήθος ανέργων	Ποσοστό
Φυσικοί, μαθηματικοί (εκτός εκπαιδευτικών)	1649	3,72	1739	3,92	3388	7,64
Αρχιτέκτονες, λοιποί μηχανικοί	2592	5,84	1774	4,00	4366	9,84
Βιολόγοι, ιατροί	3063	6,90	5867	13,22	8930	20,13
Εκπαιδευτικοί	2513	5,66	11130	25,08	13643	30,75
Λογιστές και άλλα στελέχη επιχειρήσεων	16	0,04	46	0,10	62	0,14
Νομικοί	134	0,30	290	0,65	424	0,96
Πρόσωπα που ασκούν επιστημονικά, καλλιτεχνικά επαγγέλματα και δεν κατατάσσονται αλλού	3564	8,03	9995	22,53	13559	30,56
Σύνολο	13531	30,49	30841	69,51	44372	100,00
Σύνολο εγγεγραμμένων ανέργων	194331	36,8	332891	63,2	527222	100,00

Πηγή: ΠΑΕΠ (2004), Πίνακας 17, σ. 141 & Πίνακας 18, σ. 142

Το δεύτερο μεγαλύτερο ποσοστό (30,56%) αφορά τους ασκούντες άλλα επιστημονικά επαγγέλματα και κάποιες καλλιτεχνικές ειδικότητες που δεν κατατάσσονται αλλού (περιλαμβάνει κυρίως κοινωνιολόγους, οικονομολόγους και άλλες ειδικότητες). Τρίτη μεγάλη ομάδα εγγεγραμμένων στα επιστημονικά επαγγέλματα είναι αυτή που περιλαμβάνει τους ιατρούς και τους βιολόγους (ο ένας στους πέντε ανέργους ή το 20,13%). Οι αρχιτέκτονες και οι μηχανικοί αποτελούν σχεδόν το 10% των εγγεγραμμένων ανέργων της σχετικής κατηγορίας.

Ποια ωστόσο είναι η βασική δυσχέρεια των παραπάνω επαγγελματικών ομάδων στη μετάβαση στην αγορά εργασίας; Σύμφωνα με τα στοιχεία που

συγκεντρώθηκαν κατά τη σύνταξη του ατομικού σχεδίου δράσης των εγγεγραμμένων ανέργων το 2004 (συντάχθηκε ατομικό σχέδιο δράσης για 4925 άτομα, εκ των οποίων οι 1697 ήταν απόφοιτοι πανεπιστημιακής εκπαίδευσης)¹¹, ως σημαντικότερη δυσχέρεια αναφέρεται η έλλειψη επαγγελματικής εμπειρίας (το 27,11%). Ακολουθούν η ανεπαρκής εκπαίδευση (14%), η έλλειψη επικοινωνίας με πιθανούς εργοδότες (10,8%), η ηλικία (10,1%), οι οικογενειακές υποχρεώσεις (6,4%), τα απαξιωμένα επαγγελματικά προσόντα (6,3%).

Επιπρόσθετα, η καταγραφή των κενών θέσεων εργασίας από τις υπηρεσίες του ΟΑΕΔ είναι επίσης ενδεικτική των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι απόφοιτοι πανεπιστημιακής εκπαίδευσης (κατά τεκμήριο προσανατολισμένοι στην άσκηση επιστημονικών επαγγελμάτων) στην αγορά εργασίας. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Δεκεμβρίου 2004, καταγράφηκαν 8091 κενές θέσεις εργασίας (ΠΑΕΠ, 2004, σ. 148). Από αυτές, μόνο οι 301 (ποσοστό δηλ. 3,72% των κενών θέσεων) αφορούν θέσεις εργασίας επιστημονικών (και καλλιτεχνικών) επαγγελμάτων και 43 (0,53% των συνολικών θέσεων) αφορούν ανώτερα διοικητικά στελέχη και διευθυντικά στελέχη. Το μεγαλύτερο τμήμα των κενών θέσεων (26,6%) αφορά τους απασχολούμενους στην παροχή υπηρεσιών και τους πωλητές σε καταστήματα και υπαίθριες αγορές και το 19,3% αναφέρονται στους υπάλληλους γραφείου (βλ. αναλυτικά Πίνακα 2.7).

¹¹ Βλέπε αναλυτικότερα για τα στοιχεία από τη σύνταξη των ατομικών σχεδίων δράσης στο ΠΑΕΠ (2004), σ. 126-150.

Πίνακας 2.7. Κατανομή των κενών θέσεων εργασίας στις επιχειρήσεις κατά επάγγελμα (Δεκέμβριος 2004)

Επαγγελματική κατηγορία	Αριθμός κενών θέσεων	Ποσοστό κενών θέσεων
Απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών και πωλητές σε καταστήματα και υπαίθριες αγορές	2152	26,60
Υπάλληλοι γραφείου	1565	19,34
Ανειδίκευτοι εργάτες, χειρώνακτες και μικροεπαγγελματίες	1224	15,13
Ειδίκευμένοι τεχνίτες	1212	14,98
Τεχνολόγοι, τεχνικοί βοηθοί	874	10,80
Χειριστές σταθερών βιομηχανικών εγκαταστάσεων, μηχανημάτων και εξοπλισμού	693	8,57
Επιστημονικά (και καλλιτεχνικά) επαγγέλματα	301	3,72
Ανώτερα διοικητικά στελέχη και διευθυντικά στελέχη	43	0,53
Ειδίκευμένοι γεωργοί, κτηνοτρόφοι, δασοκόμοι, αλιείς	27	0,33
Σύνολο	8091	100,00

Πηγή: ΠΑΕΠ (2004), Πίνακας 27, σ. 149

Είναι εμφανές, από τα στοιχεία του Πίνακα 2.7 για τις κενές θέσεις σε συνδυασμό με τα στοιχεία για την επαγγελματική ταξινόμηση των ανέργων, ότι υφίσταται και πρόβλημα ζήτησης συγκεκριμένων ειδικοτήτων. Το εύρος άλλωστε αυτής της έλλειψης στη ζήτηση συγκεκριμένων ειδικοτήτων έχει συμβάλει σε μεγάλο βαθμό στον προσανατολισμό των πτυχιούχων πανεπιστημιακών σχολών στην αναζήτηση εργασίας στο δημόσιο τομέα (βλ. αναλυτικά στοιχεία στο κεφάλαιο 3 της παρούσας μελέτης).

Η σχετική βελτίωση του δείκτη απασχόλησης τα τελευταία χρόνια σε συνδυασμό με την υψηλή ανεργία και την έλλειψη εκτεταμένων απολύσεων συνιστά το «ελληνικό παράδοξο» της απασχόλησης στην Ελλάδα (Λυμπεράκη: 2002). Σύμφωνα με την Λυμπεράκη (2002, σ. 211-214), το παράδοξο αυτό οφείλεται στην

«..αποτυχία εισόδου στην αμειβόμενη απασχόληση»¹². Δύο είναι οι βασικοί παράγοντες που ευθύνονται για αυτή την αποτυχία (Λυμπεράκη, 2002, ό.π.):

- *Η περιορισμένη έκταση ευέλικτων μορφών απασχόλησης που προσδίδουν εργασιακή εμπειρία και διαφυλάσσουν τον δεσμό των ανθρώπων με τη δυναμική της αγοράς εργασίας, και*
- *Η αναντιστοιχία ανάμεσα σε διαθέσιμες δεξιότητες και ζητούμενες γνώσεις*¹³.
Αυτή οφείλεται τόσο στην αναντιστοιχία μεταξύ των εφοδίων που προσφέρει το εκπαιδευτικό σύστημα και τις ανάγκες των επιχειρήσεων και της οικονομίας, αλλά και στην έλλειψη συνεχιζόμενων μορφών απόκτησης γνώσεων μετά από κάποια ηλικία.

Ωστόσο, οφείλουμε να επισημάνουμε ότι οι δυσκολίες εισόδου στην αγορά εργασίας των λεγομένων «επιστημονικών» επαγγελματιών δεν προκύπτουν μόνο από την κυριαρχία του μοντέλου της πλήρους/κανονικής απασχόλησης (βλ. σχετικά Λυμπεράκη, 2002, σ. 213) αλλά και την ίδια τη δομή της συγκεκριμένης αγοράς εργασίας. Η δομή αυτή κυριαρχείται από τα λεγόμενα «κλειστά επαγγέλματα»: ένα σύνολο ρυθμιστικών και κανονιστικών διατάξεων εμποδίζουν ή καθιστούν ακόμα και

¹² Βλέπε για μια διαφορετική προσέγγιση, Δεδουσόπουλος (2005: σ. 243-259). Ο Δεδουσόπουλος εκφράζει αρκετές αμφιβολίες για την ερμηνεία του «ελληνικού παράδοξου» και αναφέρεται σε μία σειρά εμπειρικών στοιχείων για να καταδείξει την ύπαρξη αδυναμίας μετάφρασης της θετικής οικονομικής μεγέθυνσης σε θέσεις απασχόλησης, αναφερόμενος σε παράγοντες όπως η αυξανόμενη άνιση διανομή του εισοδήματος, οι αυξανόμενες εισαγωγές και η τάση «εκλογίκευσης» της βιομηχανίας. Υπογραμμίζεται μάλιστα η τάση των ελληνικών επιχειρήσεων να προσαρμόζουν την εργασία στις διακυμάνσεις της παραγωγής μέσω της προσαρμογής του χρόνου υπερωριών και όχι μέσω των προσλήψεων.

¹³ Βλέπε σχετικά και την έρευνα του ΣΕΒ (2004). Σύμφωνα με πρόσφατα δημοσιεύματα του τύπου (Τριανταφύλου, 2006), η ετεροαπασχόληση συγκεκριμένων πτυχιούχων το 2005 ξεπέρασε το 30%. Χαρακτηριστικά αναφέρονται τα εξής ποσοστά ετεροαπασχόλησης: 37% για τους αποφοίτους κοινωνικών σπουδών (π.χ., κοινωνιολογίας, ψυχολογίας), 37% για τους αποφοίτους φυσικής αγωγής, 38% για τους αποφοίτους γεωπονικών επιστημών, 38,5% για τους αποφοίτους επικοινωνίας και ΜΜΕ και 53% για τους αποφοίτους κτηνιατρικής.

απαγορευτική την είσοδο νέων επαγγελματιών σε συγκεκριμένους επαγγελματικούς χώρους, κυρίως άσκησης ελεύθερων επιστημονικών επαγγελμάτων¹⁴.

Επίσης, η συγκριτική υποχώρηση της χώρας μας με όρους ανταγωνιστικότητας (απώλεια θέσεων εργασίας σε κλάδους που παράγουν διεθνώς εμπορεύσιμα αγαθά), οι φτωχές επιδόσεις στην προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων, το κόστος των επιχειρήσεων όταν προσλαμβάνουν ή απολύουν εργαζομένους, η έλλειψη συνοδευτικών κοινωνικών υπηρεσιών, ο ψηφιακός αναλφαβητισμός και η ενδεχομένως μη ευνοϊκή, για την ενθάρρυνση νέων προσλήψεων, εισοδηματική πολιτική, αναφέρονται ως παράγοντες που συμβάλλουν στη διαμόρφωση του δείκτη απασχόλησης, την υψηλή ανεργία, τη μακροχρόνια ανεργία και την ιδιαίτερη δυσχέρεια των νέων εργαζομένων να βρουν θέσεις εργασίας (Κανελλόπουλος, 2004, Κανελλόπουλος κ.ά., 2004, Σαμπεθάι, 2000, Φακιολάς, 2005, Νικολίτσα, 2006).

Συμπέρασμα

Το κύριο συμπέρασμα αυτού του κεφαλαίου είναι ότι η μετάβαση των πτυχιούχων των ελληνικών ΑΕΙ στην αγορά εργασίας πραγματοποιείται (και ως ένα βαθμό δυσχεραίνεται) από μία σειρά χαρακτηριστικών της ελληνικής αγοράς εργασίας, όπως η υψηλή ανεργία, η σταθερά υψηλότερη ανεργία των νέων και το μεγάλο ποσοστό της μακροχρόνιας ανεργίας.

Παράγοντες όπως η ύπαρξη κλειστών επαγγελμάτων και η περιορισμένη έκταση ευέλικτων μορφών απασχόλησης, καθώς και οι αρνητικές επιπτώσεις

¹⁴ Βλέπε σχετικά με την έκταση του φαινομένου των «κλειστών» επαγγελμάτων και τις δυσχέρειες στον ανταγωνισμό στον τομέα των υπηρεσιών στις μελέτες του ΚΕΠΕ (2001, 2005). Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα των φαρμακοποιών με τις αντισυνταγματικές διοικητικές απαγορεύσεις για την άσκηση του επαγγέλματος στη βάση πληθυσμιακών και χωροταξικών κριτηρίων. Επίσης, η εκτεταμένη τροποποίηση του Νόμου 2190/1994 για τις προσλήψεις στο δημόσιο τομέα της χώρας σε συνδυασμό με τις ελάχιστες θέσεις για πτυχιούχους χωρίς προϋπηρεσία, έχει ουσιαστικά μεταβάλει τους διαγωνισμούς πρόσληψης σε μηχανισμούς μονιμοποίησης ήδη απασχολούμενων στις δημόσιες

δημόσιων πολιτικών, όπως η εκπαιδευτική πολιτική και η πολιτική κατάρτισης σε ένα μη ευνοϊκό περιβάλλον (π.χ., έλλειψη άμεσων ξένων επενδύσεων, ψηφιακός αναλφαριθμητισμός), συμβάλλουν αρνητικά στη μετάβαση των πτυχιούχων στον κόσμο της εργασίας. Παρατηρείται δε το φαινόμενο της αύξησης της ανεργίας των κατόχων μεταπτυχιακών και διδακτορικών τίτλων σπουδών και συγκέντρωση της ανεργίας των πτυχιούχων μεταξύ των αποφοίτων των λεγομένων «καθηγητικών» σχολών (μαθηματικοί, φυσικοί, χημικοί, φιλόλογοι, ιστορικοί, απόφοιτοι φιλοσοφίας).

υπηρεσίες και την τοπική αυτοδιοίκηση (ως ωρομίσθιους ή με σύμβαση έργου). Βλέπε αναλυτικά και ετήσιες εκθέσεις του ΑΣΕΠ (www.asep.gr).

3. Η επαγγελματική κατάσταση και η μετάβαση των πτυχιούχων πανεπιστημιακής εκπαίδευσης στην αγορά εργασίας

3.1. Μεθοδολογία και βασικές έρευνες

Τα διαθέσιμα στοιχεία για την απασχόληση και την ανεργία των πτυχιούχων ΑΕΙ προέρχονται από μία σειρά πηγών (ΕΣΥΕ, ΚΕΠΕ, γραφεία διασύνδεσης, έρευνες στο πλαίσιο του ΕΠΕΑΕΚ, έρευνες επιστημονικών κέντρων, στοιχεία επαγγελματικών συλλόγων) με ποικιλία μεθοδολογιών και περιόδων αναφοράς με αποτέλεσμα η σύγκριση των στοιχείων μεταξύ διαφορετικών κλάδων σπουδών να είναι απλώς ενδεικτική (βασικές τάσεις).

Η καταγραφή των στοιχείων της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού από το ΚΕΠΕ για την επαγγελματική κατάσταση (δεδομένα 1999) πτυχιούχων των ετών 1996-1998 καταδεικνύει τα υψηλά ποσοστά ανεργίας συνολικά των πτυχιούχων ανώτατων σχολών σε σχέση με το εθνικό ποσοστό ανεργίας (10,5%).

Ωστόσο, μεταξύ των πτυχιούχων διαφορετικών επιστημονικών πεδίων καταγράφονται αξιόλογες διαφοροποιήσεις: οι πτυχιούχοι οικονομικών επιστημών του έτους 1998 παρουσιάζουν χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας από τους πτυχιούχους πολυτεχνικών και παιδαγωγικών σχολών. Υψηλότερα είναι τα ποσοστά των πτυχιούχων ιατρικών, νομικών και ανθρωπιστικών επιστημών (βλ. Πίνακα 3.1 στην επόμενη σελίδα).

Οι παλαιότεροι κατά δύο έτη πτυχιούχοι οικονομικών επιστημών (1996) παρουσιάζουν ένα από τα χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας (13,1%) μαζί με τους συναδέλφους τους των νομικών και πολυτεχνικών σπουδών (10% και 10,4% αντιστοίχως).

Οι παραπάνω διαφοροποιήσεις αντανακλούν τόσο ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε επαγγελματικού κλάδου (π.χ., κατοχυρωμένα και μη κατοχυρωμένα επαγγελματικά δικαιώματα) όσο και χαρακτηριστικά της εκπαιδευτικής σταδιοδρομίας των πτυχιούχων (π.χ., επιλογή για μεταπτυχιακές σπουδές).

Πίνακας 3.1. Ποσοστό ανεργίας το 1999 ατόμων που ολοκλήρωσαν τις σπουδές τους την περίοδο 1996-1998 ανά επιστημονικό κλάδο

Σχολές	Ποσοστό ανεργίας το 1999 ανά έτος λήψης πτυχίου		
	1998	1997	1996
Σύνολο ΑΕΙ	37,7	36,1	22,7
Πολυτεχνικές	79,5	45,3	10,4
Παιδαγωγικές	73,4	26,5	46,7
Οικονομικές	41,5	37,6	13,1
Νομικές	36,6	9,5	10,0
Ανθρωπιστικές	35,6	51,8	38,5
Φυσικής Αγωγής	17,5	50,1	26,6
Ιατρικές	16,8	19,0	18,0

Πηγή: Κανελλόπουλος κ.ά. (2004)

Η εξέταση των στοιχείων για την απασχόληση το 1999 των πτυχιούχων της περιόδου 1996-1998, κατά επιλεγμένες κατηγορίες επαγγελμάτων, καταδεικνύει ότι αν και η συντριπτική πλειοψηφία των πτυχιούχων ανωτάτων σχολών ασκούν το 1999 επιστημονικό επάγγελμα (65,9%), καταγράφονται σημαντικές αποκλίσεις μεταξύ των πτυχιούχων διαφόρων επιστημονικών κλάδων (βλ. Πίνακα 3.2 στην επόμενη σελίδα).

Τα υψηλότερα ποσοστά πτυχιούχων που ασκούν *επιστημονικό επάγγελμα* καταγράφονται μεταξύ των πτυχιούχων ιατρικής (95,2%) και νομικής (90,2%). Χαμηλότερα ποσοστά συγκεντρώνουν οι πτυχιούχοι ανθρωπιστικών επιστημών (75,7%), πολυτεχνικών σχολών (69,5%) και οικονομικών επιστημών (43,1%). Το χαμηλότερο ποσοστό καταγράφεται στους πτυχιούχους φυσικής αγωγής (11%).

Το 2% των πτυχιούχων ανωτάτων σχολών εντάσσεται στην *κατηγορία των ανειδίκευτων εργατών*. Οι πτυχιούχοι νομικής, οικονομικών και ανθρωπιστικών επιστημών συγκεντρώνουν τα υψηλότερα ποσοστά (4,9%, 2,9% και 2,8% αντιστοίχως) στην επαγγελματική κατηγορία των ανειδίκευτων εργατών.

Πολύ υψηλότερα ποσοστά πτυχιούχων πολυτεχνικών σχολών και σχολών φυσικής αγωγής απασχολούνται ως ανώτερα στελέχη και διευθυντικά στελέχη

(22,5% και 10,3% αντίστοιχα) συγκριτικά με τους αποφοίτους των υπολοίπων πεδίων σπουδών.

Πίνακας 3.2. Απασχολούμενοι το 1999 που ολοκλήρωσαν τις σπουδές τους την περίοδο 1996-1998 ανά επιστημονικό κλάδο
(ποσοστό % επί των συνολικά απασχολούμενων ανά σχολή αποφοίτησης)

Σχολές	Κατηγορίες επαγγελμάτων		
	Επιστημονικά επαγγέλματα	Ανειδίκευτοι εργάτες	Ανώτερα διοικητικά στελέχη και διευθυντικά στελέχη
ΑΕΙ συνολικά	65,9	1,9	4,7
Πολυτεχνικές	69,5	0,0	22,5
Παιδαγωγικές	66,1	0,0	0,0
Οικονομικές	43,1	2,9	6,2
Νομικές	90,2	4,9	0,0
Ανθρωπιστικές	75,7	2,8	2,8
Φυσικής Αγωγής	11,0	0,0	10,3
Ιατρικές	95,2	0,0	0,0

Πηγή: Κανελλόπουλος κ.ά. (2004)

Ιδιαίτερη σημασία για την ανάδειξη κάποιων τάσεων σε συγκριτικό πλαίσιο έχει η έρευνα του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ)¹⁵ για το επαγγελματικό προφίλ των πτυχιούχων οικονομικών και πολιτικών επιστημών. Αναλυτικότερα, η έρευνα του ΕΚΚΕ περιλαμβάνει δύο επιμέρους μελέτες και μία εμπειρική έρευνα. Οι μελέτες αναφέρονται στην ελληνική αγορά εργασίας και στους πτυχιούχους ΑΕΙ της περιόδου 1988-1997, καθώς και στα επαγγελματικά πορτραίτα των αποφοίτων οικονομικών και πολιτικών επιστημών. Η εμπειρική έρευνα στηρίχθηκε στην καταγραφή της εκπαιδευτικής πορείας και της εργασιακής κατάστασης των νέων που αποφοίτησαν από δύο τμήματα κοινωνικών επιστημών του

¹⁵ Κασίμης Χ., Παπαδόπουλος Α., Παπακωνσταντίνου Γ., Παπακωνσταντίνου Π., Σερεμέτης Δ, Χατζηγιάννη Α. (2000), «Διαδικασίες ενσωμάτωσης των νέων στην αγορά εργασίας. Η περίπτωση των αποφοίτων κοινωνικών επιστημών της ανώτατης εκπαίδευσης», *Τελική Έκθεση*, ΕΚΚΕ: Αθήνα (τόμοι Α, Β & Γ).

Πανεπιστημίου Αθηνών (Οικονομικών Επιστημών και Πολιτικής Επιστήμης & Δημόσιας Διοίκησης) κατά τα ακαδημαϊκά έτη 1990/1991 και 1993/1994.¹⁶

Μεταξύ των σημαντικότερων συμπερασμάτων της έρευνας του ΕΚΚΕ (βλ. και Πίνακες 3.3 & 3.4 στις επόμενες σελίδες) περιλαμβάνονται τα εξής¹⁷:

- Οι κοινωνικές επιστήμες¹⁸ συγκεντρώνουν κάτι περισσότερο από το 25% των πτυχιούχων ΑΕΙ.
- Η συμμετοχή των πτυχιούχων κοινωνικών επιστημών στο εργατικό δυναμικό είναι ιδιαίτερα υψηλή (80%).
- Η ανεργία των εν λόγω πτυχιούχων κυμαίνεται στο ήμισυ του ποσοστού ανεργίας των πτυχιούχων ΑΕΙ συνολικά.
- Οι κοινωνικοί επιστήμονες βρίσκουν πιο εύκολα θέση εργασίας και την χάνουν πιο δύσκολα.
- Μεταξύ των κοινωνικών επιστημόνων παρατηρούνται αξιόλογες αποκλίσεις: οι οικονομολόγοι έχουν χαμηλότερη ανεργία και εμφανίζουν διασπορά σε όλο το φάσμα των επαγγελμάτων αλλά και στο εύρος της επαγγελματικής ιεραρχίας.
- Αντιθέτως, οι πολιτικοί επιστήμονες δεν παρουσιάζουν «κυρίαρχη» συμμετοχή σε κάποιο επαγγελματικό τομέα (ούτε καν στη Δημόσια Διοίκηση). Η διασπορά των οικονομολόγων ερμηνεύεται ως στοιχείο προσαρμογής τους στις απαιτήσεις πολλών επαγγελμάτων, ενώ η διασπορά των πολιτικών επιστημόνων ερμηνεύεται ως έλλειψη της επαγγελματικής κατοχύρωσής τους.

¹⁶ Η έρευνα πεδίου πραγματοποιήθηκε με τη χρήση δομημένου ερωτηματολογίου στον τόπο διαμονής των αποφοίτων. Το δείγμα αποτελούσαν οι απόφοιτοι των ακαδημαϊκών ετών 1991/1992 και 1993/1994 και το μέγεθος του δείγματος ήταν 620 απόφοιτοι (500 διέμεναν στην Αθήνα και 120 στην επαρχία). Η έρευνα πραγματοποιήθηκε στην περίοδο Σεπτεμβρίου-Δεκεμβρίου 1999. Βλέπε αναλυτικά για τη μεθοδολογία της έρευνας: Κασίμης Χ., Παπαδόπουλος Α., Παπακωνσταντίνου Γ., Παπακωνσταντίνου Π., Σερεμέτης Δ, Χατζηγιάννη Α. (2000), Μέρος Α΄ της τελικής έκθεσης.

¹⁷ Κασίμης Χ., Παπαδόπουλος Α., Παπακωνσταντίνου Γ., Παπακωνσταντίνου Π., Σερεμέτης Δ, Χατζηγιάννη Α.. (2000), *ό.π.*, σελ. 43-58 (Τόμος Α).

- Οι οικονομολόγοι καταλαμβάνουν και διευθυντικές θέσεις σε σύγκριση με τους πολιτικούς επιστήμονες (άνδρες και γυναίκες) οι οποίοι καταλαμβάνουν μικρότερο ποσοστό ειδικευμένων επαγγελματικών και διευθυντικών θέσεων.
- Οι γυναίκες οικονομολόγοι και πολιτικοί επιστήμονες συναντούν μεγαλύτερες δυσκολίες στη μετάβαση στην αγορά εργασίας (υψηλότερη ανεργία) και καθυστερούν στην κατάληψη επαγγελματικών θέσεων υψηλότερα στην ιεραρχία.
- Η επαγγελματική πορεία των αποφοίτων και των δύο τμημάτων δεν καθορίζεται άμεσα από την εκπαιδευτική τους πορεία, αλλά ουσιαστικά από μία σειρά παραγόντων όπως η διαμόρφωση κοινωνικών σχέσεων και δικτύων (κοινωνικό κεφάλαιο), άρα από εξωεκπαιδευτικούς παράγοντες.
- Το επίπεδο εκπαίδευσης των οικονομολόγων και των πολιτικών επιστημόνων, αν και είναι ιδιαίτερα υψηλό από θεωρητικής άποψης, χαρακτηρίζεται από ανεπάρκεια στο πεδίο της άμεσης ετοιμότητας των πτυχιούχων για απόδοση στο χώρο εργασίας.

Πίνακας 3.3. Κατανομή αποφοίτων (ακαδημαϊκών ετών 1990/1991 και 1993/1994) που απασχολούνται σε εξαρτημένη κατά θέση στο επάγγελμα και Τμήμα (1999)

Θέση στο επάγγελμα	Πτυχιούχοι ΠΕΛΔ* / ΕΚΠΑ (%)	Πτυχιούχοι Τμήματος Οικονομικών Επιστημών/ ΕΚΠΑ (%)
Αυτοαπασχολούμενος	4,3	4,1
Μισθωτός ιδιωτικού τομέα	63,0	72,3
Μισθωτός δημοσίου τομέα	30,9	23,1
Συμβοηθούν και μη αμειβόμενο μέλος	1,9	0,4
Σύνολο	100,0	100,0

*Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης

¹⁸ Νομική, πολιτική επιστήμη, οικονομικά και κοινωνιολογία (σύμφωνα με την έρευνα του ΕΚΚΕ).

Πηγή: Κασίμης Χ., Παπαδόπουλος Α., Παπακωνσταντίνου Γ., Παπακωνσταντίνου Π., Σερεμέτης Δ, Χατζηγιάννη Α. (2000), Τόμος Γ, Πίνακας 4.3., σ. 94

Πίνακας 3.4. Κατανομή αποφοίτων (ακαδημαϊκών ετών 1990/1991 και 1993/1994) που απασχολούνται κατά ομάδα ατομικών επαγγελματιών και Τμήμα (1999)

Θέση στο επάγγελμα	Πτυχιούχοι ΠΕΔΔ* / ΕΚΠΑ (%)	Πτυχιούχοι Τμήματος Οικονομικών Επιστημών/ΕΚΠΑ (%)
Επιστημονικό και ελεύθερο επάγγελμα	26,5	43,0
Διευθυντής και ανωτ. Διοικητικό στέλεχος	4,9	10,3
Υπάλληλος γραφείου	51,2	31,0
Έμπορος και πωλητής	14,8	13,6
Απασχολούμενος στην παροχή υπηρεσιών	1,9	1,7
Τεχνίτης, εργάτης, χειριστής	0,6	0,4
Σύνολο	100,0	100,0

*Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης

Πηγή: Κασίμης Χ., Παπαδόπουλος Α., Παπακωνσταντίνου Γ., Παπακωνσταντίνου Π., Σερεμέτης Δ, Χατζηγιάννη Α. (2000), Τόμος Γ, Πίνακας 4.16., σ. 113

Ένας έμμεσος τρόπος διάγνωσης των προβλημάτων που αντιμετωπίζει η συγκεκριμένη ομάδα εργατικού δυναμικού στην εξεύρεση ικανοποιητικής απασχόλησης και της διάγνωσης της γενικότερης στροφής των αποφοίτων των ΑΕΙ προς το δημόσιο τομέα είναι η εξέταση των στοιχείων για τη συμμετοχή των πτυχιούχων πανεπιστημιακών σχολών στους διαγωνισμούς του ΑΣΕΠ για την πρόσληψη εκπαιδευτικών μέσης εκπαίδευσης (βλ. Πίνακα 3.5 στην επόμενη σελίδα).

Είναι δε χαρακτηριστικό ότι παρουσιάζεται εντυπωσιακή αύξηση του αριθμού των συμμετεχόντων στις ειδικότητες των οικονομολόγων (από 106 συμμετέχοντες στους διαγωνισμούς το 1998 στους 3630 συμμετέχοντες το 2004, αύξηση κατά 3325%), στους νομικούς και τους πολιτικούς επιστήμονες (από 84 συμμετέχοντες το 1998 στους 1066 συμμετέχοντες το 2004, αύξηση κατά 1169%) και τους κοινωνιολόγους (από 55 συμμετέχοντες το 1998 στους 911 συμμετέχοντες το 2004, αύξηση κατά 1556%). Επίσης, ο αριθμός των συμμετεχόντων από τις «κλασικές» καθηγητικές σχολές είναι εντυπωσιακός (φιλόλογοι, μαθηματικοί, φυσικοί, γυμναστές, δάσκαλοι, νηπιαγωγοί). Συνολικά, ως προς αυτές τις καθηγητικές ειδικότητες, καταγράφεται αύξηση κατά 105% των συμμετεχόντων την περίοδο 1998-2004 (από 27937 συμμετέχοντες το 1998 στους 57362 συμμετέχοντες το 2004).

Πίνακας 3.5. Συμμετοχή πτυχιούχων πανεπιστημιακής εκπαίδευσης στους διαγωνισμούς εκπαιδευτικών του ΑΣΕΠ (1998, 2000, 2002, 2004)

Κλάδοι	1998	2000	2002	2004	Μεταβολή 1998/2004 (%)*
Φιλολόγων	4669	8797	11295	13285	184
Φυσικής αγωγής	4377	6766	8037	9064	107
Νηπιαγωγών	4557	5624	5842	6821	50
Μαθηματικών	2672	2753	3884	4885	83
Αγγλικών	1315	2554	3306	4317	228
Οικονομολόγων	106	366	404	3630	3325
Θεολόγων	1794	2798	3017	3216	79
Φυσικών	3078	2761	4460	3021	-1,9
Δασκάλων	3278	5953	4073	2981	-9,1
Γαλλικών	1336	1901	1834	2533	90
Γερμανικών	577	841	1063	1555	170
Νομικών- Πολιτικών	84	156	137	1066	1169

επιστημών					
Κοινωνιολόγων	55	331	640	911	1556
Οικιακής οικονομίας	39	50	99	77	97
Σύνολο συμμετεχόντων	27937	41651	48091	57362	105

* Στρογγυλοποιημένα ποσοστά

Πηγή: ΑΣΕΠ (www.asep.gr) και αναζήτηση στο διαδίκτυο και τον ημερήσιο και εβδομαδιαίο Τύπο

3.2. Απασχόληση και αγορά εργασίας επιμέρους επιστημονικών κλάδων: βασικές τάσεις

3.2.1. Πτυχιούχοι σχολών οικονομίας και διοίκησης

Οι βασικές έρευνες για την απασχόληση και την επαγγελματική αποκατάσταση των πτυχιούχων οικονομικών σπουδών είναι δύο. Η πρώτη αναφέρεται στους πτυχιούχους του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών και εκπονήθηκε από το Τμήμα Στατιστικής του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Στατιστικής Τεκμηρίωσης και Ανάλυσης¹⁹.

Η δεύτερη έρευνα αναφέρεται στους πτυχιούχους οικονομικών σπουδών που είναι μέλη του Οικονομικού Επιμελητηρίου Ελλάδας (ΟΕΕ) και εκπονήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαίδευσης και Επιμόρφωσης Μελών του ΟΕΕ.

3.2.1.2. Πτυχιούχοι του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών (ΟΠΑ)

Τα στοιχεία για τους πτυχιούχους του ΟΠΑ στη βάση της έρευνας του Τμήματος Στατιστικής αναφέρονται στους πτυχιούχους της περιόδου 1994-1998 και αφορούν χαρακτηριστικά τους κατά το έτος 1999 (έτος διενέργειας της έρευνας). Σύμφωνα λοιπόν με τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας, το 82% εργάζεται και μόλις το 7,5% αναζητά εργασία. Από αυτούς, το 6,2% αναζητά εργασία χωρίς να ασχολείται με κάτι άλλο, ενώ ποσοστό 0,7% ταυτόχρονα σπουδάζει και 0,5% εργάζεται.

Το 54,9% των εργαζομένων πτυχιούχων δηλώνει πως βρήκε εργασία είτε μέσω γνωριμιών (21,8%) είτε μέσω αγγελιών σε εφημερίδες (15,5%) ή με συνδυασμό των δύο προηγούμενων μεθόδων (17,6%). Ποσοστό 47,7% θεωρεί ως σημαντικότερη πηγή για την εξεύρεση εργασίας τις προσωπικές γνωριμίες.

Η πλειοψηφία των πτυχιούχων εργαζομένων (51%) βρήκε απασχόληση μέσα σε διάστημα τριών μηνών από την απόκτηση του πτυχίου τους. Ωστόσο, σημαντικό είναι και το ποσοστό που βρήκε απασχόληση μετά από 12 μήνες (26,1%).

Η συντριπτική πλειοψηφία (87,7%) των πτυχιούχων του ΟΠΑ δηλώνει ότι εργάζεται στον ιδιωτικό τομέα, ενώ μόλις το 10,5% εργάζεται σε υπηρεσίες του δημοσίου τομέα. Όσον αφορά τον κλάδο της οικονομικής δραστηριότητας, το μεγαλύτερο μέρος εργάζεται σε ιδιωτικές ή πολυεθνικές επιχειρήσεις (26,5%). Ακολουθούν οι ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί (24,7%), οι βιομηχανίες, οι εμπορικές και κατασκευαστικές εταιρείες (19,6%) και οι δημόσιες υπηρεσίες-ΔΕΚΟ- εκπαιδευτικά ιδρύματα (14,5%).

Τα βασικά αντικείμενα εργασιακής θέσης ή απασχόλησης που δηλώνουν οι πτυχιούχοι του ΟΠΑ είναι: λογιστής-φοροτεχνικός (19,3%), τραπεζικός υπάλληλος (11,8%), υπάλληλος γραφείου-παροχή υπηρεσιών (9,9%) και πωλητής-προώθηση προϊόντων (7,2%). Τα υπόλοιπα αντικείμενα θέσης συγκεντρώνουν ποσοστά μεταξύ 2 και 6% (ελεγκτής, προγραμματιστής, μάρκετινγκ, αναλυτής, χρηματιστηριακά, σύμβουλος-μελέτες, διευθυντικό και ανώτερο διοικητικό στέλεχος, ερευνητής-στατιστικός, εκπαιδευτικός, ασφαλιστικής, εφοριακός, ελεύθερος επαγγελματίας).

Το 65% των εργαζόμενων πτυχιούχων θεωρεί πως το πτυχίο του τμήματός του αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την τρέχουσα εργασία του. Σύμφωνα με την έρευνα του Τμήματος Στατιστικής του ΟΠΑ, αυτό το ποσοστό είναι ένα από τα μεγαλύτερα που καταγράφονται σε σχετικές έρευνες. Δεν παραγνωρίζεται βέβαια ότι το 35% που δηλώνει πως το πτυχίο του δεν ήταν απαραίτητη προϋπόθεση για την εργασία, είναι άξιο αναφοράς και περαιτέρω διερεύνησης. Άλλωστε, το 75,6% των πτυχιούχων (εννοείται πάντα του δείγματος της έρευνας) δηλώνει ότι απαιτήθηκαν πρόσθετες γνώσεις για την τρέχουσα εργασία του, πέρα από τις παρεχόμενες γνώσεις που απέκτησε κατά τη διάρκεια της φοίτησής του. Οι πρόσθετες γνώσεις

¹⁹ www.aueb.gr/statistical-institute/apasxolisi-OPA/index.htm .

αναφέρονται κυρίως στο χειρισμό Η/Υ, τις ξένες γλώσσες και τις γνώσεις λογιστικής, φορολογικής νομοθεσίας και λογιστικών προγραμμάτων.

**Έρευνα του Τμήματος Στατιστικής για τους πτυχιούχους
του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών (1999)**

Δείγμα: 812 απόφοιτοι σε σύνολο 3440 αποφοίτων

Μέθοδος: Μέσω ταχυδρομικής-απαντητικής επιστολής

Περίοδος διενέργειας της έρευνας: Ιούνιος-Δεκέμβριος 1999

Χαρακτηριστικά δείγματος:

α) Έτος αποφοίτησης:

Αρχές 1994-τέλος 1998

β) Τμήμα αποφοίτησης των μελών του δείγματος:

Στατιστική (13,9%), Μάρκετινγκ (4,6%), Οργάνωση και Διοίκηση

Επιχειρήσεων (41,7%), Οικονομικών Επιστημών(21,8%), Πληροφορική

(12,2%), Διεθνών Ευρωπαϊκών Οικονομικών Σπουδών (5,8%)

3.2.1.3. Απόφοιτοι οικονομικών σχολών που είναι και μέλη του Οικονομικού Επιμελητηρίου Ελλάδας

Τα στοιχεία για τους αποφοίτους οικονομικών σχολών και μελών του ΟΕΕ στη βάση της έρευνας του ΟΕΕ (Ινστιτούτο Εκπαίδευσης και Επιμόρφωσης) αναφέρονται γενικά σε μέλη του ΟΕΕ ανεξαρτήτως έτους αποφοίτησης και αφορούν χαρακτηριστικά τους κατά το έτος 2003 (έτος διενέργειας της έρευνας)²⁰.

Σύμφωνα λοιπόν με τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας, το 74,2% εργάζεται. Μεταξύ αυτών που απάντησαν πως δεν εργάζονται (25,8%), τα μεγαλύτερα ποσοστά συγκεντρώνουν οι απόφοιτοι των Πανεπιστημίων Μακεδονίας (42,3%) και Παντείου (35,6%). Τα μικρότερα ποσοστά μη εργαζόμενων καταγράφονται μεταξύ των αποφοίτων του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών (22,6%) και Πανεπιστημίου Αθηνών (12,5%).

Σε ό,τι αφορά συγκεκριμένα επαγγέλματα, το μεγαλύτερο ποσοστό των μελών του ΟΕΕ (55,4%) προτιμά τα λογιστικά και τη διοίκηση επιχειρήσεων (39,5%) και μόλις το 12,9% προτιμά τα χρηματοοικονομικά. Αντιθέτως, οι φοιτητές των οικονομικών σχολών, σύμφωνα με την ίδια έρευνα του ΟΕΕ, δηλώνουν πως προτιμούν κυρίως τα χρηματοοικονομικά (37,4%) και τη διοίκηση επιχειρήσεων (38,6%), και έπονται οι προτιμήσεις για τα λογιστικά (31,5%).

Όσον αφορά την εκτίμησή τους για τη χρησιμότητα του πτυχίου και του κλάδου σπουδών τους στην εξεύρεση εργασίας, το 64,4% δηλώνει ότι το πτυχίο βοηθά αρκετά και πολύ, σε αντίθεση με το 11,7% που δηλώνει πως βοηθά λίγο ή

²⁰ Σύμφωνα με τους συντάκτες, το δείγμα της έρευνας για τους αποφοίτους οικονομικών σχολών που είναι μέλη του ΟΕΕ, δεν είναι αντιπροσωπευτικό του συνόλου των οικονομολόγων, δεδομένου ότι η εγγραφή στο ΟΕΕ είναι υποχρεωτική για όσους ασκούν τα επαγγέλματα του λογιστή, φοροτεχνικού, στελέχους οικονομικής διεύθυνσης κ.ά., ενώ δεν είναι υποχρεωτική για άλλες κατηγορίες οικονομολόγων (βλ. ΟΕΕ, 2003, σ. 4-5).

καθόλου. Το 23,9% δηλώνει ότι η χρησιμότητα του πτυχίου τους στην εύρεση εργασίας είναι μέτρια.

Έρευνα του ΟΕΕ (2003)

Δείγμα: 275 απόφοιτοι οικονομικών σχολών που είναι και μέλη του ΟΕΕ

Μέθοδος: Μέσω ταχυδρομικής-απαντητικής επιστολής

Περίοδος διενέργειας της έρευνας: Μάιος-Σεπτέμβριος 2003

Χαρακτηριστικά δείγματος:

α) Έτος αποφοίτησης: Το 23,9% έχει αποφοιτήσει πριν το 1999, ενώ οι υπόλοιποι σχεδόν ισοκατανέμονται μεταξύ των ετών 2000, 2001 και 2002.

β) Πανεπιστήμιο αποφοίτησης: ΟΠΑ (23%), Πειραιά (19,6%), Πάντειο (16,7%), ΑΠΘ (15,2%), Άλλο (25,5%).

3.2.2. Πτυχιούχοι πολυτεχνικών σχολών

Η μελέτη των επαγγελματικών χαρακτηριστικών και της εξέλιξης βασικών μεταβλητών των πτυχιούχων πολυτεχνικών σχολών ίσως είναι η πιο εμπειριστατωμένη και εκτεταμένη μεταξύ των υπολοίπων επιστημονικών κλάδων, δεδομένου του μεγέθους δείγματος και της επανάληψής της σε τακτικά χρονικά διαστήματα. Η μελέτη αυτή γίνεται από το ΤΕΕ (σε συνεργασία συνήθως με μία μεγάλη εταιρεία ερευνών και δημοσκοπήσεων) και η τελευταία διαθέσιμη διενεργήθηκε το 2003.

Σύμφωνα με την έρευνα του 2003 (ΤΕΕ) σε δείγμα 2550 διπλωματούχων μηχανικών (πολιτικοί μηχανικοί, αρχιτέκτονες μηχανικοί, μηχανολόγοι μηχανικοί, ηλεκτρολόγοι μηχανικοί & μηχανικοί Η/Υ, αγρονόμοι-τοπογράφοι μηχανικοί, χημικοί μηχανικοί, μεταλλειολόγοι-μεταλλουργοί μηχανικοί, ναυπηγοί, ηλεκτρονικοί μηχανικοί) με ημερομηνία άδειας ασκήσεως επαγγέλματος την περίοδο 1967-2002, το 96,4% δηλώνουν ότι εργάζονται. Το 2,2% δηλώνουν ότι είναι άνεργοι και το 1,5% ότι δεν απασχολούνται προσωρινά.

Σε σχέση με τα ευρήματα αντίστοιχης έρευνας του 1997, παρατηρείται μείωση της ανεργίας από το 4,3% στο 2,2% (2003). Μεταξύ των ειδικοτήτων, μεγαλύτερη απορρόφηση εμφανίζουν οι μηχανολόγοι μηχανικοί, οι αγρονόμοι τοπογράφοι, οι ναυπηγοί & ναυπηγοί μηχανολόγοι και οι ηλεκτρονικοί μηχανικοί. Αντιθέτως, σχετικά υψηλότερα ποσοστά ανεργίας παρουσιάζουν οι μηχανολόγοι ηλεκτρολόγοι (4,3%) και οι χημικοί μηχανικοί (4,1%).

Το μεγαλύτερο ποσοστό των ανέργων διπλωματούχων μηχανικών (49,1%) βρίσκονται εκτός εργασίας πάνω από 12 μήνες (μακροχρόνια ανεργία), ενώ σχεδόν οι μισοί εξ αυτών (49,3%) αντιμετωπίζουν την ανεργία τους χάρη στην οικονομική υποστήριξη της οικογένειάς τους.

Η κατανομή ανά τομέα απασχόλησης (δημόσιο-ιδιωτικό) και επιχειρηματικό κλάδο αποτελεί σημαντική μεταβλητή διαφοροποίησης της εν λόγω επαγγελματικής ομάδας από τις υπόλοιπες που εξετάζουμε στην παρούσα μελέτη. Συγκεκριμένα, το 35% των διπλωματούχων μηχανικών δηλώνουν ότι είναι ελεύθεροι επαγγελματίες. Ακολουθούν οι εργαζόμενοι σε ιδιωτικές επιχειρήσεις (24,5%), οι εργαζόμενοι σε δημόσιες υπηρεσίες (21%) και οι εργαζόμενοι σε δημόσιες επιχειρήσεις (10,2%). Συγκριτικά στοιχεία για τις περιόδους 1981-1990 και 1991-2000 δείχνουν τάση μείωσης της απασχόλησης των μηχανικών ως ελεύθερων επαγγελματιών και αύξησης της απασχόλησής τους ως εργαζομένων σε ιδιωτικές επιχειρήσεις.

Μεταξύ των ειδικοτήτων των μηχανικών παρατηρούνται διαφοροποιήσεις. Ως ελεύθεροι επαγγελματίες εργάζονται κυρίως οι αρχιτέκτονες μηχανικοί, οι πολιτικοί μηχανικοί και οι μηχανολόγοι ηλεκτρολόγοι. Οι μηχανολόγοι μηχανικοί, οι χημικοί μηχανικοί και οι ναυπηγοί εμφανίζουν τα υψηλότερα ποσοστά στους εργαζόμενους (μισθωτούς) στις ιδιωτικές επιχειρήσεις. Σε δημόσιες επιχειρήσεις εργάζονται σημαντικά ποσοστά των ηλεκτρολόγων μηχανικών και των αγρονόμων τοπογράφων. Μεταξύ των μισθωτών, καταγράφεται διαχρονικά ενίσχυση της τάσης για απασχόληση στο δημόσιο τομέα και μείωση της απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα (στοιχεία 1997-2003).

Η κατανομή των απασχολούμενων ανά επιχειρηματικό κλάδο αναδεικνύει τη σημασία των κατασκευών και των δημοσίων έργων. Το 50,8% των απασχολούμενων δηλώνουν ότι εργάζονται στον τομέα αυτό, και ακολουθούν η δημόσια εκπαίδευση και τα ερευνητικά ιδρύματα (10%), οι δημόσιες υπηρεσίες (8%) καθώς και η μεταποίηση (5%). Τα υψηλότερα ποσοστά απασχόλησης στον τομέα των κατασκευών και δημοσίων έργων συγκεντρώνουν οι ειδικότητες των πολιτικών

μηχανικών (76,5%), των αρχιτεκτόνων μηχανικών (78,8%) και των αγρονόμων τοπογράφων μηχανικών (63,3%).

Τέλος, η συντριπτική πλειοψηφία των διπλωματούχων μηχανικών (83,7%) θεωρεί ότι το αντικείμενο εργασίας τους είναι το ίδιο με αυτό των σπουδών τους. Τα υψηλότερα ποσοστά συγκεντρώνουν οι ειδικότητες των πολιτικών μηχανικών (91,6%), των αρχιτεκτόνων μηχανικών (92,5%) και των ηλεκτρονικών μηχανικών (94,5%). Τα μικρότερα ποσοστά καταγράφονται μεταξύ των χημικών μηχανικών (63,7%), μεταλλειολόγων μεταλλουργών μηχανικών (67,4%) και ναυπηγών (67,1%).

Έρευνα του ΤΕΕ (2003)

Δείγμα: 2550 διπλωματούχοι μηχανικοί μέλη του ΤΕΕ

Μέθοδος: Μέσω τηλεφωνικών συνεντεύξεων

Περίοδος διενέργειας της έρευνας: 9/6/2003-15/9/2003

Χαρακτηριστικά δείγματος:

α) Έτος αποφοίτησης: 1960-1970 (9,1%), 1971-1980 (25,1%), 1981-1990 (30,8%) και 1991-2000 (35%)

β) Πανεπιστήμιο αποφοίτησης: ΕΜΠ (37,4%), ΑΠΘ (25,8%), Πανεπιστήμια εξωτερικό (18,2%), Πάτρας (11,9%), ΔΠΘ (4,6%), Πολυτεχνείο Κρήτης (0,8) Θεσσαλίας (0,3%), Άλλο (0,9%)

3.2.2.1 Πολυτεχνικές σπουδές και αγορά εργασίας: Τα παραδείγματα του ΕΜΠ και του Πολυτεχνείου Κρήτης

Οι πτυχιούχοι του ΕΜΠ σε διεθνές συγκριτικό πλαίσιο

Η συλλογή, επεξεργασία και παρακολούθηση στοιχείων για την αγορά εργασίας των πτυχιούχων πολυτεχνικών σχολών είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένη, διαθέτοντας μάλιστα στοιχεία σε βάθος χρόνου που επιτρέπουν, σε κάποιες περιπτώσεις, και διαχρονικές συγκρίσεις.

Η έρευνα για τους διπλωματούχους μηχανικούς του ΕΜΠ σε διεθνές πλαίσιο (Αθανασούλη και Τσώλας, 2003) πραγματοποιήθηκε την περίοδο 1999-2000 μέσω τηλεφωνικών συνεντεύξεων σε δείγμα 1509 πτυχιούχων που απέκτησαν άδεια άσκησης επαγγέλματος τα έτη 1991-1995 (*νέοι απόφοιτοι*) και 1976-1990 (*παλαιοί απόφοιτοι*).²¹ Τα βασικά συμπεράσματα της έρευνας συνοψίζονται στα εξής:

- Το επάγγελμα του μηχανικού παραμένει ανδροκρατούμενο (το 32,1% των νέων πτυχιούχων είναι γυναίκες), γεγονός που παρατηρείται και στην υπόλοιπη Ευρώπη.
- Καταγράφεται μικρό ποσοστό ανεργίας (περίπου 2%) τόσο στους νέους όσο και στους παλαιούς πτυχιούχους.
- Καταγράφεται μικρό ποσοστό ετεροαπασχόλησης.²²
- Οι απόφοιτοι του ΕΜΠ βρίσκουν σχετικά εύκολα εργασία, αφού το 89% των νέων πτυχιούχων βρίσκει εργασία μέσα σε χρονικό διάστημα που δεν ξεπερνά τους έξι μήνες.

²¹ Στρωματοποιημένη δειγματοληψία ως προς το φύλο, την ειδικότητα και τον τόπο διαμονής. Το δείγμα των νέων πτυχιούχων είναι 536 άτομα και των παλαιών πτυχιούχων 973 άτομα (Αθανασούλη και Τσώλας Γ., 2003, σ. 16).

²² Μεγάλα ποσοστά ετεροαπασχόλησης καταγράφονται στους αποφοίτους κοινωνικών και ανθρωπιστικών επιστημών (π.χ., κοινωνιολόγοι), ενώ αυξητική τάση ετεροαπασχόλησης φαίνεται να υπάρχει και στους πτυχιούχους ιατρικής-οδοντιατρικής (Κάτσικας, 2005).

- Το 73% των πτυχιούχων δηλώνει ότι ο σημαντικότερος παράγοντας στην εξεύρεση εργασίας ήταν το πτυχίο. Οι δεύτεροι σημαντικότεροι παράγοντες ήταν η επαγγελματική εμπειρία και η πρακτική άσκηση.
- Το 55% των εργαζόμενων μηχανικών είναι ελεύθεροι επαγγελματίες (όταν στην υπόλοιπη Ευρώπη το 80-90% είναι μισθωτοί).
- Ωστόσο, ένα σημαντικό ποσοστό των μηχανικών του ΕΜΠ που καταγράφονται ως ελεύθεροι επαγγελματίες είναι «οιονεί μισθωτοί»: παρουσιάζουν δηλαδή ορισμένα χαρακτηριστικά της μισθωτής εργασίας (εξαρτημένη εργασία) και του ελεύθερου επαγγελματία (δελτίο παροχής, ασφαλιστικό ταμείο). Το είδος αυτής της απασχόλησης είναι πολύ σημαντικό (27,3%) στους νέους πτυχιούχους και συναρτάται με τη διάρθρωση της αγοράς εργασίας (μέγεθος επιχειρήσεων, μικρά μελετητικά γραφεία, κλαδική κατανομή της απασχόλησης).
- Σημαντικό ποσοστό μηχανικών του ΕΜΠ απασχολείται στον κλάδο των οικοδομών-κατασκευών (31% νέων και παλαιών πτυχιούχων). Αντιθέτως, στις άλλες χώρες της Ευρώπης το ποσοστό αυτό είναι πολύ χαμηλότερο (π.χ., Γαλλία: 5%).

Οι πτυχιούχοι του Πολυτεχνείου Κρήτης

Σύμφωνα με έρευνα²³ του Γραφείου Διασύνδεσης του Πολυτεχνείου Κρήτης για την επαγγελματική κατάσταση των αποφοίτων των τμημάτων μηχανικών παραγωγής &

²³ Πραγματοποιήθηκε την περίοδο Απριλίου-Σεπτεμβρίου με αποστολή ερωτηματολογίων και διενέργεια τηλεφωνικών συνεντεύξεων. Απάντησαν ανά τμήμα: 119 από 714 αποφοίτους μηχανικούς παραγωγής & διοίκησης, 56 από τους 184 αποφοίτους μηχανικούς ορυκτών πόρων και 48 από τους 191 αποφοίτους ηλεκτρονικών μηχανικών & μηχανικών υπολογιστών (βλ. αναλυτικότερα Πολυτεχνείο Κρήτης, 2003).

διοίκησης, μηχανικών ορυκτών πόρων και ηλεκτρονικών μηχανικών & μηχανικών υπολογιστών, καταγράφονται τα εξής (βλ. και Πίνακα 3.6):

- Χαμηλά ποσοστά ανεργίας (3-4,5%)
- Λίγος χρόνος αναμονής μέχρι την πρώτη κύρια απασχόληση (από 1,4 μέχρι 6,6 μήνες)
- Συγκέντρωση των απασχολούμενων στον ιδιωτικό τομέα με σύμβαση μισθωτής εργασίας
- Συντριπτική συγκέντρωση των απασχολούμενων στον τομέα των υπηρεσιών (αντί για τη βιομηχανία)
- Πλην των μηχανικών ορυκτών πόρων, οι υπόλοιποι απασχολούνται σε αντικείμενο που εμπίπτει στο γνωστικό πεδίο των σπουδών τους.

Σημειώνουμε το μεγάλο ποσοστό μισθωτών μηχανικών, που προκύπτει από αυτήν εδώ την έρευνα, σε αντίθεση με το μικρό αντίστοιχο ποσοστό της έρευνας του ΕΜΠ, στο αμέσως προηγούμενο τμήμα της μελέτης μας. Η διαφορά μπορεί να οφείλεται στη δειγματοληψία ή στο γεγονός ότι η έρευνα του Πολυτεχνείου Κρήτης αφορά μόνο τρεις πολύ συγκεκριμένες ειδικότητες μηχανικών (παραγωγής & διοίκησης, ορυκτών πόρων και ηλεκτρονικών & υπολογιστών).

Πίνακας 3.6. Απόφοιτοι Πολυτεχνείου Κρήτης: ανεργία και χαρακτηριστικά απασχόλησης (ποσοστό % συμμετεχόντων στην έρευνα)

Χαρακτηριστικά	Μηχανικοί παραγωγής & διοίκησης	Μηχανικοί ορυκτών πόρων	Ηλεκτρονικοί μηχανικοί
Ποσοστό (%) ανεργίας	3	4	4,5
Χρόνος για την πρώτη κύρια απασχόληση (μήνες)	2,7	6,6	1,4
Απασχόληση στο αντικείμενο των σπουδών			
Ναι	73	23	81
Εν μέρει	17	44	19
Όχι	10	33	0
Είδος εργοδότη			
Ελεύθεροι επαγγελματίες	17	15	16
Δημόσιοι υπάλληλοι	21	33	43
Μισθωτοί ιδιωτικού τομέα	52	44	38
Επιχείρηση ιδίου	10	8	3
Σύνολο ερωτηθέντων	119	56	48

Πηγή: Πολυτεχνείο Κρήτης (2003)

Καταληκτικά, οφείλουμε να σημειώσουμε ότι νεώτερες έρευνες για την επαγγελματική αποκατάσταση των πτυχιούχων πολυτεχνικών σπουδών (Έρευνα ΕΜΠ, ΤΕΕ, 2004) διαπιστώνουν ισορροπία μεταξύ προσφοράς και ζήτησης εργασίας, ευοίωνες προοπτικές στον τομέα των υπηρεσιών και της νέας οικονομίας της γνώσης, διεύρυνση της ζήτησης μηχανικών από το εξωτερικό και υψηλή προσαρμοστικότητα των προγραμμάτων σπουδών στις μεταβολές του επαγγελματικού και επιχειρηματικού περιβάλλοντος.

Ωστόσο, εκτιμάται ότι η μείωση εισροών κοινοτικών πόρων, η εξασθένηση της ικανότητας της χώρας να χρηματοδοτεί μεγάλα δημόσια έργα και η τάση αύξησης των εισακτέων φοιτητών στις πολυτεχνικές σχολές μπορούν να συμβάλλουν μεσοπρόθεσμα σε ανατροπή του θετικού ισοζυγίου με δυσμενείς συνέπειες στο επίπεδο ανεργίας και ετεροαπασχόλησης.

3.2.3. Πτυχιούχοι σχολών κοινωνικών σπουδών²⁴.

Η έρευνα του Γραφείου Διασύνδεσης του Παντείου Πανεπιστημίου (2005) για την απορρόφηση των πτυχιούχων του στην αγορά εργασίας είναι η πιο πρόσφατη και πλούσια σε υλικό έρευνα για τους αποφοίτους κοινωνικών επιστημών (βλ. και έρευνα ΕΚΚΕ του 2000²⁵ καθώς και βάση δεδομένων του στο www.ekke.gr).

Σύμφωνα λοιπόν με τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας, το 85,5% των πτυχιούχων εργάζονται. Το 11% δηλώνουν ότι είναι άνεργοι, ενώ το 4% περίπου μη οικονομικά ενεργοί. Οι μη οικονομικά ενεργοί είναι κυρίως πτυχιούχοι που κάνουν μεταπτυχιακές σπουδές, άνδρες που υπηρετούν τη στρατιωτική θητεία τους και γυναίκες που έχουν οικογενειακές υποχρεώσεις.

Οι άνεργοι πτυχιούχοι (11%) είναι κυρίως γυναίκες (σχεδόν το 73%) και το μεγαλύτερο τμήμα των ανέργων είναι απόφοιτοι του τμήματος κοινωνιολογίας (24%). Οι μισοί σχεδόν από τους ανέργους είναι άνεργοι για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των 12 μηνών (μακροχρονίως άνεργοι). Οι άνεργοι πτυχιούχοι του Παντείου αναζητούν εργασία κυρίως μέσω αγγελιών και οικογενειακών γνωριμιών, ενώ θεωρούν ως βασικές αιτίες για την ανεργία τους την έλλειψη πολλών θέσεων στις ειδικότητές τους και την προτίμηση των εργοδοτών για αυτούς που έχουν επαγγελματική εμπειρία. Η συντριπτική δε πλειοψηφία των ανέργων που είχαν κάνει ενέργειες για την εύρεση απασχόλησης κατά το χρόνο της διενέργειας της έρευνας θεωρεί ως επιθυμητό χώρο εργασίας το δημόσιο τομέα (60,8%).

Τα βασικά στοιχεία για την απασχόληση των πτυχιούχων αναφέρονται στο σύνολο των ερωτωμένων και όχι σε κατανομές ανά τμήμα αποφοίτησης ή άλλες

²⁴ Περιλαμβάνονται η κοινωνιολογία, η κοινωνική πολιτική και κοινωνική ανθρωπολογία, η ψυχολογία, η πολιτική επιστήμη και ιστορία, η δημόσια διοίκηση και η επικοινωνία (βλ. αντίστοιχα τμήματα Παντείου Πανεπιστημίου).

²⁵ Κασίμης Χ., Παπαδόπουλος Α., Παπακωνσταντίνου Γ., Παπακωνσταντίνου Π., Σερεμέτης Δ, Χατζηγιάννη Α. (2000), ο.π.

μεταβλητές (π.χ., έτος αποφοίτησης) και αφορούν όσους κατά τη διάρκεια της έρευνας απασχολούνταν στην πρώτη σημαντική²⁶ εργασία τους.

Σύμφωνα με τα πορίσματα της έρευνας, που αναφέρονται σε όσους απασχολούνται στην πρώτη σημαντική εργασία τους, το 55,1% εργάζονται ως μισθωτοί του ιδιωτικού τομέα, το 28,5% ως μισθωτοί του δημοσίου τομέα και οι υπόλοιποι με ποσοστά κάτω του 6% ως συμβασιούχοι (ιδιωτικού ή δημοσίου τομέα), αυτοαπασχολούμενοι (με ή χωρίς προσωπικό) και βοηθοί σε οικογενειακές επιχειρήσεις.

Το 42,6% των απασχολούμενων πτυχιούχων βρήκε την πρώτη σημαντική εργασία του σε χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των 12 μηνών. Ποσοστό 30,7% βρήκε την εργασία μέσα σε ένα μήνα, 13,6% σε χρονικό διάστημα μεταξύ ενός μηνός και έξι μηνών και το 10,4% σε χρονικό διάστημα μεταξύ έξι μηνών και ενός έτους. Ως σημαντικότερος τρόπος εύρεσης εργασίας δηλώνονται οι οικογενειακές γνωριμίες (32,4%). Ακολουθούν οι διαγωνισμοί (26,9%), οι αγγελίες (26,9%) και οι υπηρεσίες του ΟΑΕΔ (26,6%).

Στο πεδίο της εκτιμώμενης συσχέτισης των σπουδών με την τρέχουσα απασχόληση, το 52% των πτυχιούχων της Παντείου θεωρεί πως οι σπουδές δεν σχετίζονται καθόλου ή σχετίζονται λίγο με την εργασία τους. Οι διαφοροποιήσεις ανά τμήμα αποφοίτησης παρουσιάζουν μεγάλες αποκλίσεις. Το 56,5% των απασχολούμενων πτυχιούχων του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης του Παντείου θεωρούν ότι οι σπουδές τους δεν σχετίζονται καθόλου με την εργασία τους, ακολουθούμενοι από τους πτυχιούχους Κοινωνιολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής (33,3%) καθώς και Επικοινωνίας & ΜΜΕ (32,4%). Αντιθέτως, μόνο το 2,6% των απασχολούμενων πτυχιούχων του Τμήματος Ψυχολογίας συμμερίζονται την ίδια

²⁶ Ως πρώτη σημαντική εργασία θεωρείται εκείνη που εξασφαλίζει ένα ελάχιστο εβδομαδιαίο ωράριο

άποψη. Οι τελευταίοι-σε ποσοστό 84,2%-θεωρούν πως οι σπουδές τους συσχετίζονται αρκετά ή απόλυτα με την εργασία τους (το γενικό ποσοστό στο σύνολο των πτυχιούχων του Παντείου είναι 48%).

Τέλος, το 60% των απασχολούμενων πτυχιούχων του Παντείου θα επιθυμούσαν να εργάζονται στο δημόσιο τομέα. Δική τους επιχείρηση θα επιθυμούσαν να δημιουργήσουν σε ποσοστό 23,1%. Μόνο το 15,9% των πτυχιούχων θα επιθυμούσαν να εργάζονται στον ιδιωτικό τομέα.

**Έρευνα του Γραφείου Διασύνδεσης του Παντείου Πανεπιστημίου
(2005)**

Δείγμα: 682 απόφοιτοι των ετών 1998, 1999 και 2000

Μέθοδος: Μέσω ταχυδρομικής τηλεφωνικών συνεντεύξεων (δομημένο ερωτηματολόγιο)

Περίοδος διενέργειας της έρευνας: Δεκέμβριος 2004-Απρίλιος 2005

Χαρακτηριστικά δείγματος:

α) Έτος αποφοίτησης: 1998 (το 27,3%), 1999 (το 44,6%) και 2000 (το 28,2%)

β) Επιστημονικός κλάδος αποφοίτησης: ψυχολογία (11%), οικονομική επιστήμη (13,2%), δημόσια διοίκηση (14,2%), πολιτική επιστήμη (25,1%), κοινωνιολογία-ανθρωπολογία-κοινωνική πολιτική (26,8%) και επικοινωνία & ΜΜΕ (9,7%).

3.2.4. Πτυχιούχοι γεωπονικών σπουδών²⁷.

Η πιο πρόσφατη και ενδεικτική μελέτη για την επαγγελματική κατάσταση των αποφοίτων γεωπονικών επιστημών είναι η έρευνα του Γραφείου Διασύνδεσης του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών-ΓΠΑ (2002).

Σύμφωνα λοιπόν με τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας, το 78% των πτυχιούχων εργάζεται. Το 21% δηλώνει ότι δεν εργάζεται, ενώ το 1% δεν απαντά στην ερώτηση. Η διάσταση του φύλου είναι σημαντική, δεδομένου ότι εργάζεται το 82% των ανδρών έναντι του 68% των γυναικών.

Τα στοιχεία για την απασχόληση ανά τμήμα αποφοίτησης του ΓΠΑ διαφοροποιούνται σημαντικά. Τα υψηλότερα ποσοστά απασχόλησης εμφανίζουν οι απόφοιτοι των Τμημάτων Γενικής Γεωπονίας (83%), Φυτικής Παραγωγής (80%), Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης (78%) και Επιστήμης & Τεχνολογίας Τροφίμων (78%). Έπονται τα Τμήματα Αξιοποίησης Φυσικών Πόρων και Γεωργικής Μηχανικής (73%) και το Τμήμα Ζωϊκής Παραγωγής (71%). Το χαμηλότερο ποσοστό απασχόλησης με σημαντική απόκλιση έναντι των υπολοίπων παρουσιάζει το Τμήμα Γεωπονικής Βιοτεχνολογίας (54%).

Στο πεδίο του επαγγελματικού τομέα στον οποίο εργάζονται οι πτυχιούχοι γεωπόνοι, ο δημόσιος τομέας συγκεντρώνει την πλειοψηφία (33%). Στον ιδιωτικό τομέα δηλώνει ότι απασχολείται το 25% και ακολουθούν οι ελεύθεροι επαγγελματίες με ποσοστό 18%. Οι υπόλοιποι πτυχιούχοι (16%) δηλώνουν ότι απασχολούνται σε αγροτικές επιχειρήσεις (δικές τους ή άλλων) ή σε οικογενειακή αγροτική επιχείρηση,

²⁷ Περιλαμβάνονται η ζωική παραγωγή, η φυτική παραγωγή, η τεχνολογία τροφίμων, η αγροτική οικονομία και ανάπτυξη, η γεωπονική βιοτεχνολογία, η αξιοποίηση φυσικών πόρων και η γενική γεωπονία (βλ. και αντίστοιχα τμήματα Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών).

ενώ ένα 8% δεν δήλωσε τίποτα σχετικά. Είναι δε αξιοσημείωτο ότι οι γεωπόνοι με μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών απασχολούνται στο δημόσιο τομέα σε ποσοστό 47%.

Οι γεωπόνοι που αναζητούν εργασία αναφέρουν πως η σημαντικότερη μέθοδος που ακολουθούν για την εύρεση εργασίας είναι μέσω γνωστών και φίλων (51%). Ακολουθεί η αναζήτηση μέσω αγγελιών (46%), η αναζήτηση μέσω εργοδοτών (28%) και η αναζήτηση μέσω των υπηρεσιών του ΟΑΕΔ (24%). Μάλιστα, οι γεωπόνοι σε αναζήτηση εργασίας που είχαν πραγματοποιήσει επαγγελματικές συναντήσεις τον τελευταίο χρόνο πριν την έρευνα (το 1999), δήλωσαν σε ποσοστό 36% ότι η μη θετική κατάληξη της συνάντησης οφείλεται σε δική τους άρνηση και το 53% σε άρνηση του εργοδότη. Οι κυριότεροι λόγοι²⁸ για την άρνηση των ίδιων των εργαζομένων ήταν οι χαμηλές αποδοχές (57%) και η αίσθηση ότι η θέση εργασίας δεν ανταποκρίνεται στα προσόντα τους (48%). Οι λόγοι για τους οποίους αρνήθηκε ο εργοδότης (σύμφωνα με την άποψη των γεωπόνων της έρευνας) αναφέρονται κυρίως στην έλλειψη εμπειρίας (55%) και το φύλο (17%).

Όσον αφορά την εκτίμηση των εργαζόμενων πτυχιούχων για το βαθμό της συσχέτισης μεταξύ των σπουδών τους και της εργασίας τους, το 65% θεωρεί πως σχετίζονται αρκετά (31%) ή πολύ (34%). Η εξέταση της συσχέτισης ανά τμήμα αποφοίτησης δείχνει ότι οι εργαζόμενοι πτυχιούχοι των Τμημάτων Φυτικής Παραγωγής και Αξιοποίησης Φυσικών Πόρων εμφανίζουν τα υψηλότερα ποσοστά (69% και 63% αντιστοίχως). Αντιθέτως, το μικρότερο ποσοστό της εκτιμώμενης συσχέτισης δηλώνουν οι πτυχιούχοι Γεωπονικής Βιοτεχνολογίας.

Τέλος, το 69% θεωρεί τις σπουδές του στο ΓΠΑ σε σχέση με την επαγγελματική του σταδιοδρομία ως σχετικά επαρκείς (44%) και επαρκείς (25%). Τα μεγαλύτερα ποσοστά σχετικής επάρκειας και επάρκειας συγκεντρώνονται στους

²⁸ Υπήρχε δυνατότητα πολλαπλής επιλογής.

αποφοίτους των Τμημάτων Ζωϊκής Παραγωγής και Επιστήμης & Τεχνολογίας Τροφίμων. Όσοι δηλώνουν ότι οι σπουδές τους είναι σχετικά ανεπαρκείς ή ανεπαρκείς σε σχέση με την επαγγελματική σταδιοδρομία, αναφέρουν ως αιτίες την πολλή θεωρία και τη μη σύνδεση με την αγορά εργασίας, που σχετίζονται με την έλλειψη περισσότερης πρακτικής άσκησης.

Έρευνα του Γραφείου Διασύνδεσης του ΓΠΑ (2002)

Δείγμα: 1902 σε σύνολο 3820 πτυχιούχων των Τμημάτων του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών των περιόδων Δεκεμβρίου 1970-Δεκεμβρίου 1983 και Σεπτεμβρίου 1988-Μαΐου 1998

Μέθοδος: Μέσω ταχυδρομικής-απαντητικής επιστολής και τηλεφωνικών συνεντεύξεων

Περίοδος διενέργειας της έρευνας: 1 Ιανουαρίου 1997-28 Φεβρουαρίου 2000

Χαρακτηριστικά δείγματος:

α) Έτος εισαγωγής στο ΓΠΑ: 1970-1979 (το 25%), 1980-1989 (το 55%) και μετά το 1990 (το 14%)

β) Τμήμα αποφοίτησης: Φυτικής Παραγωγής (54,8%), Ζωϊκής Παραγωγής (6,4%), Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης (10%), Γεωπονικής Βιοτεχνολογίας (2,5%), Επιστήμης και Τεχνολογίας Τροφίμων (9,4%), Αξιοποίησης Φυσικών Πόρων και Γεωργικής Μηχανικής (12,1%) και Γενικό Τμήμα (0,9%)

Συμπεράσματα

Από την εξέταση των στοιχείων για την ανεργία των πτυχιούχων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και την επαγγελματική κατάσταση των πτυχιούχων οικονομικών, πολυτεχνικών, κοινωνικών και γεωπονικών σπουδών αναδεικνύονται οι επιμέρους παρακάτω βασικές τάσεις:

- Η συντριπτική πλειοψηφία των πτυχιούχων πανεπιστημιακών σχολών ασκούν επιστημονικό επάγγελμα, με σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των επιμέρους πτυχιούχων επιστημονικών κλάδων. Τα υψηλότερα ποσοστά πτυχιούχων που ασκούν επιστημονικό επάγγελμα καταγράφονται μεταξύ των πτυχιούχων ιατρικής και νομικής. Χαμηλότερα ποσοστά συγκεντρώνουν οι πτυχιούχοι ανθρωπιστικών, πολυτεχνικών και οικονομικών σπουδών (οι

τελευταίοι πιθανότατα λόγω απασχόλησής τους σε επιχειρηματικές δραστηριότητες), ενώ το χαμηλότερο ποσοστό καταγράφεται στους πτυχιούχους φυσικής αγωγής.

- Παρατηρείται γενικώς στροφή των πτυχιούχων στην αναζήτηση εργασίας στο δημόσιο τομέα, ιδιαίτερα δε των πτυχιούχων των λεγομένων «καθηγητικών» σχολών (φιλόλογοι, φυσικομαθηματικοί, χημικοί, απόφοιτοι παιδαγωγικών κ.ά.). Χαρακτηριστικό της παραπάνω τάσης είναι η ολοένα και αυξανόμενη συμμετοχή των εν λόγω πτυχιούχων στους διαγωνισμούς του ΑΣΕΠ για την πρόσληψη εκπαιδευτικών (έτη 1998, 2000, 2002, 2004).
- Το 82% των πτυχιούχων του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών εργάζεται και το 7,5% αναζητά εργασία. Η συντριπτική πλειοψηφία εργάζεται στον ιδιωτικό τομέα και βρήκε εργασία μέσα σε διάστημα τριών μηνών. Το 65% των πτυχιούχων δηλώνουν πως το πτυχίο τους ήταν απαραίτητη προϋπόθεση για την τρέχουσα εργασία τους. Το υψηλό ποσοστό απασχόλησης των πτυχιούχων του ΟΠΑ ενισχύεται και από έρευνα του ΟΕΕ για τους οικονομολόγους-μέλη του. Οι εν λόγω πτυχιούχοι παρουσιάζουν υψηλότερη απασχόληση έναντι των πτυχιούχων των υπολοίπων πανεπιστημίων.
- Τα μεγαλύτερα ποσοστά μη εργαζόμενων πτυχιούχων οικονομικών σπουδών καταγράφονται στους πτυχιούχους του Πανεπιστημίου Μακεδονίας και Παντείου (έρευνα ΟΕΕ).
- Μικρό ποσοστό ανεργίας καταγράφεται στους πτυχιούχους πολυτεχνικών σχολών (έρευνα ΤΕΕ). Το 96,4% των πτυχιούχων μηχανικών-μελών του ΤΕΕ δηλώνουν πως εργάζονται, ενώ μόλις το 2,2% δηλώνουν άνεργοι και 1,5% ότι δεν απασχολούνται προσωρινά.

- Μικρότερη απορρόφηση μεταξύ των μηχανικών παρουσιάζεται στους χημικούς μηχανικούς και τους μηχανολόγους ηλεκτρολόγους.
- Το μεγαλύτερο ποσοστό των διπλωματούχων μηχανικών δηλώνουν ελεύθεροι επαγγελματίες με διαχρονική τάση μείωσης του σχετικού ποσοστού και ενίσχυσης της απασχόλησής τους ως εργαζομένων σε ιδιωτικές επιχειρήσεις. Μεταξύ των μισθωτών καταγράφεται ενίσχυση της τάσης για απασχόληση στο δημόσιο τομέα.
- Η πλειοψηφία των μηχανικών εργάζονται στον κλάδο των δημοσίων έργων. Τα υψηλότερα ποσοστά απασχόλησης στον κλάδο αυτό παρουσιάζουν οι πολιτικοί μηχανικοί, οι αρχιτέκτονες μηχανικοί και οι αγρονόμοι τοπογράφοι μηχανικοί.
- Η συντριπτική πλειοψηφία των μηχανικών δηλώνουν πως υπάρχει ταύτιση του αντικείμενου εργασίας τους με το αντικείμενο των σπουδών τους.
- Οι πτυχιούχοι κοινωνικών σπουδών (έρευνα Παντείου) εργάζονται σε ποσοστό 85,5% ενώ το 11% δηλώνουν άνεργοι. Οι άνεργοι κοινωνικοί επιστήμονες συγκεντρώνονται κυρίως μεταξύ των πτυχιούχων κοινωνιολογίας, είναι κυρίως γυναίκες και πλήττονται από μακροχρόνια ανεργία σε ποσοστό σχεδόν 50%.
- Η πλειοψηφία των πτυχιούχων κοινωνικών σπουδών εργάζονται στον ιδιωτικό τομέα ως μισθωτοί, θεωρούν πως οι σπουδές τους δεν σχετίζονται με το αντικείμενο εργασίας τους και θα επιθυμούσαν να εργάζονται στο δημόσιο τομέα.
- Οι πτυχιούχοι γεωπονικών σπουδών (έρευνα ΓΠΑ) εργάζονται σε ποσοστό 78%, ενώ το 21% δηλώνουν άνεργοι. Τα υψηλότερα ποσοστά απασχόλησης παρουσιάζουν οι πτυχιούχοι των Τμημάτων Γενικής Γεωπονίας και Φυτικής

Παραγωγής. Το χαμηλότερο ποσοστό απασχόλησης παρουσιάζουν οι πτυχιούχοι του Τμήματος Γεωπονικής Βιοτεχνολογίας.

- Η πλειοψηφία των πτυχιούχων γεωπονικών σπουδών (ο ένας στους τρεις) εργάζεται στο δημόσιο τομέα. Σχεδόν οι μισοί πτυχιούχοι γεωπονίας με μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών απασχολούνται στο δημόσιο τομέα.
- Η πλειοψηφία των πτυχιούχων γεωπονικών σπουδών (69%) θεωρούν ότι οι σπουδές τους ήταν επαρκείς και σχετικά επαρκείς όσον αφορά την επαγγελματική σταδιοδρομία τους. Τα υψηλότερα ποσοστά επάρκειας των σπουδών δηλώνονται από τους πτυχιούχους των Τμημάτων Ζωϊκής Παραγωγής και Επιστήμης & Τεχνολογίας Τροφίμων.

4. Διασύνδεση πανεπιστημίων και αγοράς εργασίας

4.1. Ο ρόλος των γραφείων διασύνδεσης και σταδιοδρομίας

Η ολοένα και περισσότερο αυξανόμενη συνειδητοποίηση του γεγονότος ότι τα πανεπιστήμια δεν μπορούν να λειτουργούν αποκομμένα από τον κοινωνικό και οικονομικό περίγυρο, σε συνδυασμό με τις δυσχέρειες μετάβασης των νέων αποφοίτων στην αγορά εργασίας κατέστησαν τη δημιουργία των γραφείων διασύνδεσης ή σταδιοδρομίας έναν αναγκαίο θεσμό εντός των πανεπιστημίων.

Γενικά, σκοπός των γραφείων διασύνδεσης είναι η διευκόλυνση της μετάβασης των πτυχιούχων στην αγορά εργασίας και της παροχής πληροφοριών για τη συνέχιση των σπουδών σε μεταπτυχιακό επίπεδο. Η διευκόλυνση των πτυχιούχων στην αγορά εργασίας επιτυγχάνεται μέσω της παροχής πληροφοριών για θέσεις εργασίας και σχετικές προκηρύξεις, ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και μίας σειράς δεξιοτήτων και «εργαλείων», αναγκαίων για την επίτευξη πρόσληψης στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα.

Στην Ελλάδα, ο θεσμός των γραφείων διασύνδεσης ξεκινά την περίοδο 1997-1998 και γενικεύεται με την ίδρυση τέτοιων γραφείων σε πολλά ελληνικά πανεπιστήμια με χρηματοδότηση από το Κοινωνικό Πλαίσιο Στήριξης (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης –ΕΠΕΑΕΚ). Σήμερα λειτουργούν ανάλογα γραφεία στο Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών²⁹, το Πολυτεχνείο Κρήτης³⁰, το Πανεπιστήμιο Αιγαίου³¹, το Πάντειο Πανεπιστήμιο³², το Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο³³, το Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών³⁴, το Ιόνιο Πανεπιστήμιο³⁵, το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων³⁶, το Οικονομικό

²⁹ <http://career-office.uoa.gr> .

³⁰ www.career.tuc.gr .

³¹ www.aegean.gr/career .

³² www.panteion.gr/gr/new/menu/stadiodromias/GSD.htm . Στο Πάντειο Πανεπιστήμιο έχει την έδρα της και το γραφείο της οριζόντιας δράσης των γραφείων διασύνδεσης (βλ. σχετικά και www.odgd-univ.gr) . Το γραφείο οριζόντιας δράσης είναι το θεσμικό όργανο εκπροσώπησης των γραφείων διασύνδεσης στο χώρο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

³³ www.hua.gr/grafeio_dias.htm .

³⁴ www.career.aua.gr/index_gr.htm .

³⁵ www.ionio.gr/career/gd/index.html .

Πανεπιστήμιο Αθηνών³⁷, το Πανεπιστήμιο Πατρών³⁸, το Πανεπιστήμιο Θράκης³⁹, το Πανεπιστήμιο Μακεδονίας⁴⁰, το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας⁴¹, το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο⁴², το Πανεπιστήμιο Πειραιά⁴³ και το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης⁴⁴.

Η καταγραφή ενδεικτικών δραστηριοτήτων των γραφείων διασύνδεσης και τρόπων μέσω των οποίων διευκολύνεται η μετάβαση των αποφοίτων στην αγορά εργασίας, και γενικότερα η διασύνδεση των δραστηριοτήτων των πανεπιστημίων με την ευρύτερη κοινότητα, έγινε από την ομάδα έρευνας του ΕΛΙΑΜΕΠ με επιτόπιες επισκέψεις μας σε γραφεία διασύνδεσης πανεπιστημίων της Αττικής (Πανεπιστήμιο Αθηνών, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Πανεπιστήμιο Πειραιά, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Πανεπιστήμιο Πειραιά, Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών), αναζήτηση στοιχείων από τις ιστοσελίδες των γραφείων και επικοινωνία (τηλεφωνική και ηλεκτρονική) που είχαμε με γραφεία πανεπιστημίων της υπόλοιπης Ελλάδας (Πολυτεχνείο Κρήτης, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης).

Τα γραφεία διασύνδεσης (ή σταδιοδρομίας) προσφέρουν υπηρεσίες σε τρία βασικά πεδία:

- α) την παροχή πληροφοριών για προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης,
- β) την παροχή υπηρεσιών διασύνδεσης με την αγορά εργασίας, και
- γ) την παροχή υπηρεσιών συμβουλευτικής υποστήριξης των φοιτητών στη διαδικασία μετάβασής τους στην αγορά εργασίας. Επίσης, εφαρμόζονται πλέον και

³⁶ <http://career.admin.uoi.gr/CMS/indec.php> .

³⁷ www.career.aueb.gr .

³⁸ www.cais.upatras.gr .

³⁹ <http://career.xan.duth.gr> .

⁴⁰ <http://career.uom.gr> .

⁴¹ www.career.uth.gr .

⁴² <http://career.mech.ntua.gr> .

⁴³ <http://career.unipi.gr> .

⁴⁴ www.cso.auth.gr .

προγράμματα ενίσχυσης της νεανικής επιχειρηματικότητας (βλ. κεφάλαιο 4.2. της παρούσας μελέτης). Αναλυτικότερα:

α) Παροχή πληροφοριών για προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης

Στο πεδίο αυτό εντάσσεται η παροχή πληροφοριών για προγράμματα σπουδών και εξειδίκευσης σε πανεπιστήμια της Ελλάδας και του εξωτερικού, υποτροφίες και κληροδοτήματα της ημεδαπής και της αλλοδαπής, προγράμματα συνεχιζόμενης και συμπληρωματικής επαγγελματικής κατάρτισης και εξειδίκευσης, πληροφορίες και ενημέρωση για τις ευκαιρίες πρακτικής άσκησης, την κατάσταση στην αγορά εργασίας όσον αφορά συγκεκριμένους επιστημονικούς κλάδους και επαγγέλματα, καθώς και για τις προϋποθέσεις εισόδου στην αγορά εργασίας.

β) Παροχή υπηρεσιών διασύνδεσης με την αγορά εργασίας

Η βασική παροχή εκ μέρους των γραφείων στο πεδίο της διασύνδεσης είναι η οικοδόμηση βάσης δεδομένων με προσφερόμενες θέσεις εργασίας από επιχειρήσεις και οργανισμούς, καθώς και βάση δεδομένων βιογραφικών σημειωμάτων αποφοίτων που επιθυμούν να ενταχθούν στην αγορά εργασίας. Στο πλαίσιο αυτό πραγματοποιούνται συναντήσεις ενημέρωσης των οργανισμών και των επιχειρήσεων για τις δεξιότητες και την επαγγελματική κατάρτιση των αποφοίτων, καθώς και εκδηλώσεις που δίνουν την ευκαιρία σε επιχειρήσεις και αποφοίτους να έρθουν σε άμεση επαφή (π.χ., μέσω του θεσμού των Ημερών Σταδιοδρομίας και ανάλογων εκδηλώσεων).

γ) Παροχή υπηρεσιών συμβουλευτικής υποστήριξης των φοιτητών στη διαδικασία μετάβασής τους στην αγορά εργασίας

Η έλλειψη εργασιακών εμπειριών κατά τη διάρκεια των σπουδών (και δεδομένης της μέσης διάρκειας φοίτησης που ξεπερνά τα τέσσερα έτη)⁴⁵, σε συνδυασμό με τις ραγδαίες αλλαγές στο επιχειρηματικό περιβάλλον, καθιστά αναγκαία την παροχή συνοδευτικών υποστηρικτικών υπηρεσιών προς τους αποφοίτους που επιθυμούν να ενταχθούν στην αγορά εργασίας.

Οι υποστηρικτικές υπηρεσίες περιλαμβάνουν τη συμβουλευτική υποστήριξη, τη βοήθεια στο σχεδιασμό σταδιοδρομίας με βάση τις σπουδές, τις δεξιότητες και τα ενδιαφέροντα του αποφοίτου, καθώς και την παροχή συμβουλών για την εξεύρεση εργασίας (σύνταξη βιογραφικού σημειώματος, τεχνικές αυτοπαρουσίασης στη συνέντευξη επιλογής, αναζήτηση βάσεων δεδομένων με προσφερόμενες θέσεις εργασίας κ.ά.). Τέλος, παρέχεται υποστήριξη αυτογνωσίας και λήψης αποφάσεων σε θέματα προσωπικής και επαγγελματικής ανάπτυξης.

Η τακτική παρακολούθηση των ιστοσελίδων των γραφείων διασύνδεσης, την οποία κάναμε την περίοδο Νοεμβρίου 2005-Μαρτίου 2006, οι επιτόπιες επισκέψεις και η γενικότερη επικοινωνία μας με τα γραφεία, συντείνουν στο συμπέρασμα ύπαρξης μεγάλων διαφοροποιήσεων και αποκλίσεων μεταξύ των γραφείων. Υπήρξαν γραφεία τα οποία ποτέ δεν απάντησαν σε αιτήματά μας για παροχή πληροφοριών ή μας παρέπεμψαν στον πρότανη για την έγκριση άδειας παροχής πληροφοριών σχετικά με τα αποτελέσματα έρευνας για την αγορά εργασίας (π.χ., μάταιες επαφές μας με το Πανεπιστήμιο Πειραιά).

⁴⁵ Επίσης, παρατηρείται αύξηση του αριθμού των αποφοίτων που αντιμετωπίζουν προβλήματα ανεργίας, ετεροαπασχόλησης και υποαπασχόλησης και ανισότητας στην πρόσβαση σε συγκεκριμένα επαγγέλματα (www.career.aueb.gr/gr/index.html), ανάκτηση 10 Μαρτίου 2006).

Την ίδια στιγμή, άλλα γραφεία είτε έχουν δημοσιεύσει τα αποτελέσματα των σχετικών ερευνών για την αγορά εργασίας στις ιστοσελίδες τους (βλ. χαρακτηριστικά γραφείο διασύνδεσης Πολυτεχνείου Κρήτης, www.career.tuc.gr) είτε μας έστειλαν ηλεκτρονικά τα πορίσματα των ερευνών τους (Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης).

Μάλιστα, κάποια γραφεία δικαιολόγησαν την μη παροχή πρόσβασης στα εν λόγω στοιχεία με επίκληση του απορρήτου της έρευνας, την ίδια δε στιγμή που άλλο γραφείο διασύνδεσης (Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών⁴⁶) μας χορήγησε αντίτυπο πορισμάτων της δικής του έρευνας, με πλήρη καταγραφή των ευρημάτων και της μεθοδολογίας του. Είναι κάτι περισσότερο από έκδηλο ότι τέτοιου είδους πρακτικές («απόκρυψη» ερευνητικών αποτελεσμάτων, διαχείριση κατά το δοκούν των πορισμάτων) ακυρώνουν την ίδια την έννοια και τη φιλοσοφία των γραφείων διασύνδεσης και τα μετατρέπουν σε γραφεία «αποσύνδεσης» από την ευρύτερη κοινότητα.

⁴⁶ Το γραφείο διασύνδεσης του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών καταγράφεται από την ερευνητική μας ομάδα ως ένα από τα πιο άρτια και ανοιχτά στην ευρύτερη κοινότητα. Η παροχή πληροφοριών για τις δραστηριότητές του ήταν άμεση και σφαιρική, συμβάλλοντας σε ένα εξαιρετικό επίπεδο συνεργασίας. Στο σημείο αυτό θα επιθυμούσαμε να εκφράσουμε τις ευχαριστίες μας προς το προσωπικό όλων των γραφείων διασύνδεσης που διευκόλυναν την έρευνά μας και μας παρείχαν άμεσα την κατάλληλη πληροφόρηση (Πανεπιστήμιο Αθηνών, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Πολυτεχνείο Κρήτης).

Βέλτιστες πρακτικές

Η ηλεκτρονική ενημέρωση μέσω των ιστοσελίδων παρουσιάζει επίσης μεγάλες αποκλίσεις. Οι ιστοσελίδες των γραφείων διασύνδεσης του Πολυτεχνείου Κρήτης και του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης είναι δύο από τα βέλτιστα παραδείγματα. Το πρώτο (www.career.tuc.gr) παρουσιάζει μεγάλο βαθμό χρηστικότητα και προσφέρει έναν όγκο πληροφοριών που ανανεώνεται καθημερινά. Ιδιαίτερα, η πληροφόρηση που παρέχει για τις υποτροφίες είναι παραδειγματική: ανανεώνεται καθημερινά και βοηθά φοιτητές από μειονεκτικά εισοδηματικά στρώματα να εντοπίσουν ευκαιρίες χρηματοδότησης των σπουδών τους σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο.

Το δεύτερο (www.cso.auth.gr) έχει δημιουργήσει το δίκτυο αποφοίτων-επιχειρήσεων «συν-εργασία» για τη διευκόλυνση των αποφοίτων να βρουν εργασία σε κάποια επιχείρηση αλλά και για τη διευκόλυνση των επιχειρήσεων της περιφέρειάς του να εντοπίσουν και να απασχολήσουν το κατάλληλο επιστημονικό προσωπικό. Η ηλεκτρονική και δωρεάν παροχή των υπηρεσιών του δικτύου διευκολύνει τις ενέργειες των δύο πλευρών (επιχειρήσεων και αποφοίτων που αναζητούν εργασία) χωρίς κόστος και με εξοικονόμηση χρόνου.

Ωστόσο, καταγράφονται και γραφεία διασύνδεσης με αρκετά περιορισμένη παροχή πληροφοριών στις ιστοσελίδες τους. Παρατηρείται έλλειψη τακτικών ενημερώσεων, έλλειψη αναφορών στην επιχειρηματικότητα και σχετικές δράσεις, καθώς και περιορισμένο υλικό πληροφοριών στα πεδία των μεταπτυχιακών σπουδών, των υποτροφιών και της συμβουλευτικής. Επίσης, δεν παρέχονται χρηστικοί οδηγοί για τους ενδιαφερόμενους φοιτητές για συγκεκριμένα θέματα (π.χ., πηγές χρηματοδότησης των σπουδών).

Η ενίσχυση και βελτίωση των γραφείων διασύνδεσης των περιφερειακών πανεπιστημίων κρίνεται ως άμεσης προτεραιότητας, δεδομένου του ρόλου που αναμένεται να διαδραματίσουν τα περιφερειακά πανεπιστήμια στην τοπική και περιφερειακή ανάπτυξη του επιστημονικού προσωπικού, της καινοτομίας και της οικονομίας της γνώσης (αναμενόμενες θετικές οικονομίες για το σύνολο των παραγωγικών δραστηριοτήτων).

Ο θεσμός των γραφείων διασύνδεσης, παρά την αναγκαιότητά του στο νέο κοινωνικό και οικονομικό περιβάλλον, συναντά μία σειρά αδυναμιών και προκλήσεων (βλ. Καραμεσίνη, 2005):

- Τα γραφεία λειτουργούν ως μονάδες μη ενταγμένες στο οργανόγραμμα των πανεπιστημίων (πρόσφατα ξεκίνησε η διαδικασία ένταξής τους στα οργανογράμματα των πανεπιστημίων).
- Εξαρτούνται από μη μόνιμες πηγές χρηματοδότησης (επιχειρησιακά προγράμματα Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης).
- Έχουν περιορισμένη συνεργασία με άλλους φορείς που έχουν σχέση με την απασχόληση και την επιχειρηματικότητα.

Επίσης, η λειτουργία κάποιων γραφείων διασύνδεσης φαίνεται να έχει υιοθετήσει την οργανωσιακή κουλτούρα των αμυντικών και κλειστών συστημάτων που αρνούνται να επικοινωνήσουν με το ευρύτερο περιβάλλον (και δη το ακαδημαϊκό). Αυτό είναι ένδειξη ότι κάποια από αυτά έχουν ήδη αρχίσει να πλήττονται από τα γενικότερα παθολογικά φαινόμενα ορισμένων πανεπιστημιακών σχολών (έλλειψη εμπιστοσύνης, καχυποψία, «ιδιωτικοποίηση» δημοσίων πληροφοριών, «δημοσιοϋπαλληλική» νοοτροπία κ.ά.).

4.2. Η επιχειρηματικότητα στα ελληνικά πανεπιστήμια: εκπαίδευση και πρακτική

4.2.1. Η έννοια της επιχειρηματικότητας και η σημασία της για τα πανεπιστήμια και τους αποφοίτους τους

Η έννοια της επιχειρηματικότητας και η προώθησή της έχει προσλάβει βαρύνουσα σημασία τα τελευταία χρόνια στην Ευρώπη στο πλαίσιο αναδιάρθρωσης της ευρωπαϊκής οικονομίας και της επίτευξης μίας σειράς στόχων για να ανακτήσουν τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης υψηλά επίπεδα ανταγωνιστικότητας και βιώσιμης ανάπτυξης (στρατηγική της Λισαβόνας).

Η έννοια μάλιστα της επιχειρηματικότητας και οι σχετικές πρωτοβουλίες αποκτούν ιδιαίτερη σημασία σε χώρες όπου οι αυτοαπασχολούμενοι και οι επιχειρηματικές δραστηριότητες στο σύνολο των εργαζομένων είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένες. Η Ελλάδα είναι μία από τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τα υψηλότερα ποσοστά αυτοαπασχολούμενων⁴⁷, ενώ οι δυσκολίες στην αγορά εργασίας (υψηλή ανεργία, «κλειστά» επαγγέλματα) οδηγούν ένα σημαντικό ποσοστό των νέων πτυχιούχων να δοκιμάσουν την τύχη τους στον επιχειρηματικό στίβο (βλ. κατάσταση απασχόλησης ανά κλάδο σπουδών στο προηγούμενο κεφάλαιο αυτής εδώ της μελέτης).

Ωστόσο, η έλλειψη επαρκών χρηματοδοτικών εργαλείων, οι ραγδαίες αλλαγές στο επιχειρηματικό περιβάλλον, η πολυπλοκότητα του σύγχρονου επιχειρηματικού κόσμου και η έλλειψη εργασιακής εμπειρίας πολλών νέων πτυχιούχων αποτελούν σημαντικά εμπόδια στην έναρξη, αλλά κυρίως στην επιτυχή πραγματοποίηση επιχειρηματικής δράσης. Εδώ είναι που εισέρχεται η έννοια της επιχειρηματικότητας

⁴⁷ Σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία για το εργατικό δυναμικό (ΕΣΥΕ, δ' τρίμηνο 2005), οι απασχολούμενοι στην Ελλάδα κατά θέση στο επάγγελμα κατανέμονται ως εξής: μισθωτοί-64%, αυτοαπασχολούμενοι χωρίς προσωπικό-22%, αυτοαπασχολούμενοι με προσωπικό-8% και βοηθοί σε οικογενειακές επιχειρήσεις-6%. Σχεδόν ο ένας στους τρεις απασχολούμενους στην Ελλάδα είναι αυτοαπασχολούμενος (30%).

για να καταδείξει ότι η άσκηση επιχειρηματικής δράσης προϋποθέτει μία σειρά δεξιοτήτων, νοοτροπιών και ευρύτερων θεσμικών και κοινωνικών προϋποθέσεων, προκειμένου να αναπτυχθεί και να καρποφορήσει.

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2003c), «η επιχειρηματικότητα αποτελεί κατά κύριο λόγο νοοτροπία. Πρόκειται για την δραστηριοποίηση και την ικανότητα που έχει ένα άτομο, μεμονωμένα ή στο πλαίσιο ενός οργανισμού, να αναγνωρίζει τις ευκαιρίες και να τις εκμεταλλεύεται προκειμένου να επιτύχει προστιθέμενη αξία ή να έχει οικονομικό όφελος».

Η ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας δεν αναιρεί βεβαίως την υποχρέωση των σύγχρονων κρατών να παρέχουν ένα επίπεδο κοινωνικής προστασίας στους πολίτες τους ούτε θα πρέπει να πλήττει τη συνολική προσπάθεια μίας κοινωνίας να επιτύχει κοινωνική συνοχή.

Η αναγνώριση ωστόσο των ευκαιριών, η εκμετάλλευση των ευκαιριών, η ανάληψη κινδύνων και η δημιουργική/καινοτομική δράση απαιτούν και συγκεκριμένες δεξιότητες. Οι δεξιότητες αυτές μπορούν να διδάσκονται στα πανεπιστημιακά τμήματα καθώς και στα προγράμματα δια βίου κατάρτισης. Επομένως, αναδεικνύονται σημαντικά ζητήματα για τα ελληνικά πανεπιστήμια:

- Σε ποιο βαθμό είναι τα πανεπιστήμια έτοιμα και δεκτικά στην ενσωμάτωση μαθημάτων επιχειρηματικότητας στα προγράμματα σπουδών τους;
- Η επιχειρηματικότητα αφορά μόνο τα τμήματα οικονομίας και διοίκησης επιχειρήσεων ή όλα τα τμήματα γνωστικών πεδίων που επιθυμούν να συμβάλλουν στην ομαλή μετάβαση των πτυχιούχων τους στην αγορά εργασίας;

- Σε ποιο βαθμό θεσμοί, όπως τα γραφεία διασύνδεσης και σταδιοδρομίας, συμβάλλουν στην προώθηση της επιχειρηματικότητας και των σχετικών δεξιοτήτων;

4.2.2. Η επιχειρηματικότητα ως μάθημα στα προγράμματα σπουδών

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μία αύξουσα τάση των πανεπιστημιακών σχολών να ενσωματώνουν *μαθήματα επιχειρηματικότητας* στα προγράμματα σπουδών τους, αναγνωρίζοντας την ανάγκη απόκτησης από τους φοιτητές συγκεκριμένων δεξιοτήτων και τρόπων σκέψης που θα τους επιτρέψουν ίσως να γίνουν και επιτυχημένοι επιχειρηματίες.

Τα μαθήματα επιχειρηματικότητας στα προγράμματα των ελληνικών πανεπιστημιακών σχολών σκοπεύουν στην εξοικείωση των φοιτητών με τη διαδικασία και τις προϋποθέσεις δημιουργίας μίας νέας επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Συνήθως τα μαθήματα περιλαμβάνουν την εκπαίδευση στην έννοια της επιχειρηματικότητας, την αναζήτηση πληροφοριών για οικονομικούς κλάδους, την αξιολόγηση ελκυστικότητας ενός κλάδου, τη χρηματοδότηση νέων δραστηριοτήτων, την αξιολόγηση των επενδύσεων, καθώς και την κατάστρωση σχεδίων “marketing” και επιχειρησιακού σχεδίου.

Σημαντικά επίσης επιμέρους γνωστικά πεδία που διδάσκονται στο ευρύτερο πλαίσιο της επιχειρηματικότητας είναι η *επιχειρησιακή πολιτική και στρατηγική* καθώς και η *επιχειρηματική ηθική*. Η επιχειρησιακή πολιτική και στρατηγική στοχεύει βασικά στην εκπαίδευση των φοιτητών σε ζητήματα όπως η κατανόηση και η ανταπόκριση στις αλλαγές του εξωτερικού περιβάλλοντος, η δημιουργία και αξιοποίηση ικανοτήτων για την απόκτηση συγκριτικών πλεονεκτημάτων, ο

σχεδιασμός στρατηγικής για το μέλλον, η εξεύρεση των κατάλληλων τρόπων για τη διείσδυση σε νέες αγορές και επιχειρηματικές δραστηριότητες, η βελτιστοποίηση της λήψης αποφάσεων και η ευέλικτη ανταπόκριση στις μεταβολές της αγοράς.

Η λειτουργία της επιχείρησης και οι συνέπειές της για το ευρύτερο οικονομικό, κοινωνικό, πολιτισμικό και φυσικό περιβάλλον κατέστησαν αναγκαία την εκπαίδευση των μελλοντικών επαγγελματιών και σε ζητήματα ηθικής. Το μάθημα της *επιχειρηματικής ηθικής* προσπαθεί να εισαγάγει τους φοιτητές στα βασικά ζητήματα κοινωνιολογικής και φιλοσοφικής προσέγγισης της επιχειρηματικής και οικονομικής δραστηριότητας, στις ηθικές θεωρήσεις της επιχειρηματικής δραστηριότητας και στα βασικά ηθικά διλήμματα που πολλές φορές οι επιχειρηματικές αποφάσεις εμπεριέχουν. Η μελέτη της ηθικής διάστασης της επιχειρηματικότητας κρίνεται άλλωστε αναγκαία και λόγω της συμφιλίωσης της ευρύτερης κοινωνίας με την επιχειρηματική δράση και τους εκφραστές της.

Δεν είναι άλλωστε τυχαίο ότι στη βάση της ηθικής της επιχειρηματικότητας (και όχι μόνο) αναπτύσσεται τα τελευταία χρόνια, και στην Ελλάδα, η εταιρική κοινωνική ευθύνη με σημαντικές εσωτερικές (π.χ., βελτίωση συνθηκών εργασίας) και εξωτερικές διαστάσεις (π.χ., χρηματοδότηση προγραμμάτων κοινωνικής αλληλεγγύης και περιβαλλοντικής αναβάθμισης).

Η μελέτη των προγραμμάτων σπουδών των πανεπιστημιακών σχολών της χώρας μας καταλήγει στη διαπίστωση πως τα μαθήματα επιχειρηματικότητας αρχίζουν να καθιερώνονται σταδιακά. Ωστόσο περιορίζονται μόνο σε τμήματα οικονομίας και διοίκησης επιχειρήσεων⁴⁸. *Μαθήματα γενικά επιχειρηματικότητας* καταγράφονται στα προγράμματα σπουδών των Τμημάτων Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής / ΟΠΑ, Μάρκετινγκ και Επικοινωνίας / ΟΠΑ, Οικονομικών

Επιστημών / ΟΠΑ, Διοικητικής Επιστήμης και Τεχνολογίας / ΟΠΑ, Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων / Πειραιά, Ναυτιλιακών Σπουδών / Πειραιά, Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων/ Μακεδονίας⁴⁹, Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής / Μακεδονίας⁵⁰ και Διοίκησης Τεχνολογίας / Μακεδονίας⁵¹.

Μαθήματα επιχειρησιακής πολιτικής και στρατηγικής καταγράφονται στα προγράμματα σπουδών των Τμημάτων Διοίκησης Τεχνολογίας / Μακεδονίας, Οικονομικής Επιστήμης / Πειραιά, Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων / Μακεδονίας, Χρηματοοικονομικής και Τραπεζικής Διοικητικής / Πειραιά, Βιομηχανικής Διοίκησης και Τεχνολογίας / Πειραιά, Ναυτιλιακών Σπουδών / Πειραιά, Μάρκετινγκ και Επικοινωνίας / ΟΠΑ και Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής / ΟΠΑ.

Μαθήματα επιχειρηματικής ηθικής καταγράφονται μόνο στα Τμήματα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής / ΟΠΑ και Οργάνωσης & Διοίκησης Επιχειρήσεων / Πειραιά. Είναι εμφανές ότι απουσιάζουν ανάλογα μαθήματα από τα προγράμματα σπουδών των περιφερειακών τμημάτων οικονομίας και διοίκησης επιχειρήσεων, ενώ δεν καταγράφεται σχετικό μάθημα στα προγράμματα σπουδών των υπολοίπων γνωστικών αντικειμένων (πολυτεχνικές σχολές, σχολές επιστημών υγείας, κοινωνικών και νομικών σπουδών, γεωπονικών σπουδών). Η όποια εκπαίδευση των πτυχιούχων των σχολών αυτών σε θέματα επιχειρηματικότητας επαφίεται στην εθελοντική συμμετοχή των αποφοίτων σε σχετικά σεμινάρια και προγράμματα των γραφείων διασύνδεσης.

⁴⁸ Το ίδιο παρατηρείται και στις υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Βλέπε σχετικά για την προώθηση της επιχειρηματικότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση αλλά και γενικότερα στην εκπαίδευση, το πρόσφατο κείμενο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (European Commission, 2006).

⁴⁹ Επιχειρηματικότητα και καινοτομία.

⁵⁰ Χρηματοοικονομική διάσταση της επιχειρηματικότητας.

⁵¹ Επιχειρηματικότητα και τεχνολογική καινοτομία.

Η εκπαιδευτική μεθοδολογία των μαθημάτων επιχειρηματικότητας συνήθως στηρίζεται σε σεμινάρια και εργαστηριακές ασκήσεις με εικονικές ή πραγματικές επιχειρήσεις. Επίσης, καταγράφεται συνεργασία με επιχειρήσεις και στελέχη από τον επιχειρηματικό κόσμο για παρουσίαση ή σχολιασμό συγκεκριμένων περιπτώσεων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων (“case studies”) που περιορίζονται όμως, σχεδόν αποκλειστικά, στα τμήματα οικονομικών σπουδών και σπουδών διοίκησης επιχειρήσεων.

4.2.3. Η προώθηση της επιχειρηματικότητας από τα γραφεία διασύνδεσης

Τα γραφεία διασύνδεσης σχεδιάζουν και υλοποιούν δράσεις για την προώθηση και την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας, ιδίως των νέων αποφοίτων που επιθυμούν να ενταχθούν στην αγορά εργασίας. Από τα γραφεία διασύνδεσης που ασχολούνται με την επιχειρηματικότητα, τρία εμφανίζουν μία πιο ολοκληρωμένη δράση. Τα παρουσιάζουμε αμέσως παρακάτω:

Το γραφείο διασύνδεσης του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών (ΓΠΑ) υλοποιεί τις σχετικές δράσεις του στο πεδίο της επιχειρηματικότητας μέσω του *Γραφείου Υποστήριξης Επιχειρηματικών Ιδεών*. Το γραφείο αυτό απευθύνεται στους αποφοίτους των τμημάτων του ΓΠΑ που ενδιαφέρονται να δραστηριοποιηθούν επιχειρηματικά. Το γραφείο προσφέρει ενημέρωση για τα προγράμματα επιχειρηματικότητας του ευρύτερου αγροτικού τομέα, τις ικανότητες που απαιτούνται για την έναρξη και την ανάπτυξη μίας επιχειρηματικής μονάδας, τις τάσεις της αγοράς και τις τρέχουσες εξελίξεις, τους τρόπους και τις ευκαιρίες χρηματοδότησης μίας νέας επιχειρηματικής δραστηριότητας, καθώς και τους οργανισμούς υποστήριξης και ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας και των επιχειρήσεων.

Τα «εργαλεία» μέσω των οποίων παρέχεται η στήριξη από το εν λόγω Γραφείο περιλαμβάνουν την έκδοση σχετικού ενημερωτικού υλικού, την ενημέρωση σχετικής ιστοσελίδας, την στήριξη μέσω προσωπικών συναντήσεων και τη λειτουργία δανειστικής βιβλιοθήκης⁵². Επίσης, παρέχεται μία σειρά επαγγελματικών οδηγών με χρήσιμες και άμεσα ανακτήσιμες πληροφορίες για την έναρξη συγκεκριμένων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων (κατάστημα φυτοπροστατευτικών προϊόντων, εταιρεία απολυμάνσεων, γραφεία περιβαλλοντικών μελετών).

Επίσης, υπηρεσίες και προγράμματα στήριξης της επιχειρηματικότητας παρέχονται στα Πανεπιστήμια Αθηνών, Πειραιά και Μακεδονίας. Στο Πανεπιστήμιο Αθηνών λειτουργεί *Γραφείο Ενθάρρυνσης και Υποστήριξης της Νεανικής Επιχειρηματικότητας* (<http://career-office.uoa.gr/node/view/827>). Οι βασικές δραστηριότητες του γραφείου περιλαμβάνουν την παροχή εξειδικευμένης συμβουλευτικής στήριξης και ενημέρωσης για ζητήματα όπως η εκπόνηση επιχειρηματικών σχεδίων, η ανεύρεση πηγών χρηματοδότησης, η ευαισθητοποίηση των καθηγητών των ΑΕΙ σε θέματα επιχειρηματικότητας και η ανάπτυξη γόνιμου κλίματος συνεργασίας με επιχειρήσεις και παραγωγικούς φορείς. Καταβάλλεται μάλιστα προσπάθεια επίτευξης συνεργιών με θεσμούς όπως οι *θυρίδες επιχειρηματικότητας*⁵³ και το *παρατηρητήριο επιχειρηματικότητας*.

Επίσης, στο Πανεπιστήμιο Πειραιά λειτουργεί *Υπηρεσία Επιχειρηματικότητας* (http://career.unipi.gr/ypires/diasyndsh/Ypir_epix/7.php) με σκοπό τη στήριξη των φοιτητών του Πανεπιστημίου στα πρώτα επιχειρηματικά βήματά τους. Προς τούτο,

⁵² Μέσω της βιβλιοθήκης, παρέχεται πρόσβαση σε μία σειρά τίτλων για την επιχειρηματικότητα και επιμέρους σημαντικά πεδία όπως στρατηγικό management, βιωσιμότητα μικρομεσαίων επιχειρήσεων, επιχειρηματικότητα και καινοτομίες, επιχειρησιακό σχέδιο, ηλεκτρονικό εμπόριο, marketing, αγροτουρισμός.

⁵³ Οι *θυρίδες επιχειρηματικότητας* (“business incubators”) αποτελούν σύγχρονο θεσμό περιφερειακής και τεχνολογικής ανάπτυξης και αναπτύσσονται στην Ελλάδα τα τελευταία δέκα χρόνια. Μέσω των *θυρίδων* προωθείται η δημιουργία νέων επιχειρήσεων-ιδιαίτερα στην καινοτομία-και στη βάση αξιοποίησης επιστημονικών γνώσεων και ερευνητικού προσωπικού.

διοργανώνονται σεμινάρια με σχετικά θέματα (π.χ., “business plan”), εκδηλώσεις και “workshops” καθώς και ατομική συμβουλευτική.

Τέλος, υπηρεσίες για τη στήριξη της νεανικής επιχειρηματικότητας παρέχονται και από το γραφείο διασύνδεσης του Πανεπιστημίου Μακεδονίας (<http://career.uom.gr/epixeiro>). Οι απόφοιτοι στηρίζονται από αρμόδιους και εξειδικευμένους συμβούλους σε θέματα επιχειρηματικότητας, χρηματοοικονομικών, “business plan”, νομικών συμβουλών και “marketing”.

Οφείλουμε να σημειώσουμε καταληκτικά ότι κανένα γραφείο διασύνδεσης δεν παρέχει στοιχεία για τον αριθμό των αποφοίτων που επωφελήθηκαν από τις σχετικές υπηρεσίες του και τον αριθμό των αποφοίτων που δημιούργησαν επιχείρηση με τη στήριξη των γραφείων. Η συγκεκριμένη έλλειψη πληροφοριών αποτελεί σημαντικό μειονέκτημα κάθε προσπάθειας συγκριτικής ποσοτικής αξιολόγησης των παραπάνω υπηρεσιών, ενώ δεν μας προσφέρεται και γνώση για τις ιδιαίτερες ίσως δυσκολίες που συναντούν οι απόφοιτοι επιμέρους σχολών και τμημάτων στον επιχειρηματικό στίβο.

Συμπεράσματα

- Η έννοια της επιχειρηματικότητας και η προώθησή της έχει προσλάβει βαρύνουσα σημασία τα τελευταία χρόνια στην Ευρώπη στο πλαίσιο αναδιάρθρωσης της ευρωπαϊκής οικονομίας και της επίτευξης μίας σειράς στόχων για να ανακτήσουν τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης υψηλά επίπεδα ανταγωνιστικότητας και βιώσιμης ανάπτυξης (στρατηγική της Λισαβόνας).
- Η επιχειρηματικότητα προσλαμβάνει ιδιαίτερη σημασία στην Ελλάδα λόγω του υψηλού ποσοστού αυτοαπασχολούμενων, σε συνδυασμό με τις δυσχέρειες στην αγορά εργασίας.

- Η επιχειρηματικότητα (γνώσεις, νοοτροπία και δεξιότητες) προωθείται τόσο μέσω σχετικών μαθημάτων στο πρόγραμμα σπουδών όσο και μέσω δράσεων των γραφείων διασύνδεσης των πανεπιστημίων.
- Παρατηρείται ενίσχυση των μαθημάτων επιχειρηματικότητας, επιχειρησιακής στρατηγικής, επιχειρηματικής ηθικής και καινοτομίας στα προγράμματα σπουδών κυρίως στα τμήματα οικονομίας και διοίκησης επιχειρήσεων των «κλασικών» οικονομικών πανεπιστημίων (ΟΠΑ, Πειραιά, Μακεδονίας).
- Τα γραφεία διασύνδεσης του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών, και των Πανεπιστημίων Αθηνών και Πειραιώς παρουσιάζουν μία πιο ολοκληρωμένη δράση στο πεδίο της επιχειρηματικότητας.
- Κανένα γραφείο διασύνδεσης δεν παρέχει στοιχεία για τον αριθμό των αποφοίτων που επωφελήθηκαν από τις σχετικές υπηρεσίες και τον αριθμό των αποφοίτων που δημιούργησαν επιχείρηση με τη στήριξη των γραφείων.

5. Βασικά συμπεράσματα

- *Οι πτυχιούχοι ΑΕΙ αντιμετωπίζουν υψηλότερα ποσοστά ανεργίας σε σύγκριση με το εθνικό ποσοστό ανεργίας. Ιδιαίτερη επιδείνωση της ανεργίας παρουσιάζεται την τελευταία τριετία μεταξύ των κατόχων μεταπτυχιακών και διδακτορικών τίτλων σπουδών.*
- *Οι πτυχιούχοι νομικής και ιατρικής ασκούν στη συντριπτική τους πλειοψηφία επιστημονικά επαγγέλματα. Οι πτυχιούχοι ανθρωπιστικών, πολυτεχνικών και οικονομικών επιστημών παρουσιάζουν μεγαλύτερη διασπορά στις ομάδες επαγγελμάτων, με τους αποφοίτους πολιτικών επιστημών να μην παρουσιάζουν κάποια κυρίαρχη παρουσία σε συγκεκριμένο επάγγελμα.*
- *Η πρόσληψη στο δημόσιο τομέα φαίνεται πως αποκτά ολοένα και μεγαλύτερη ελκυστικότητα για όλους τους πτυχιούχους ανεξαρτήτως γνωστικού κλάδου. Τα στοιχεία για τη συμμετοχή των αποφοίτων πανεπιστημιακής εκπαίδευσης στους διαγωνισμούς του ΑΣΕΠ για την πρόσληψη εκπαιδευτικών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης είναι ενδεικτικά της τάσης αυτής.*
- *Η μετάβαση στην αγορά εργασίας και η επαγγελματική σταδιοδρομία των πτυχιούχων εξαρτάται όχι μόνο από την παρεχόμενη εκπαίδευση αλλά και από εξω-εκπαιδευτικούς παράγοντες (π.χ., κοινωνικό κεφάλαιο, δίκτυο γνωριμιών, ακαμψίες αγοράς εργασίας, κατοχυρωμένα επαγγέλματα, συνδικαλιστική οργάνωση επαγγελματιών, δομή παραγωγής).*

- *Η σύγκριση πτυχιούχων οικονομικών και πολιτικών επιστημών* (Πανεπιστήμιο Αθηνών, έρευνα ΕΚΚΕ) κατατείνει στο συμπέρασμα ότι οι πτυχιούχοι οικονομικών επιστημών έχουν ομαλότερη μετάβαση στην αγορά εργασίας και δείχνουν υψηλή προσαρμοστικότητα στις ανάγκες της αγοράς εργασίας. Αντιθέτως, οι πτυχιούχοι πολιτικών επιστημών συναντούν δυσκολίες στη μετάβαση στην αγορά εργασίας και είναι κυρίως προσανατολισμένοι στην εξεύρεση εργασίας στο δημόσιο τομέα. Η επαγγελματική πορεία των υπό μελέτη πτυχιούχων δεν καθορίζεται άμεσα από την εκπαιδευτική τους πορεία αλλά από μία σειρά παραγόντων όπως η διαμόρφωση κοινωνικών σχέσεων και δικτύων (κοινωνικό κεφάλαιο).
- *Οι πτυχιούχοι του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών* παρουσιάζουν ποσοστό ανεργίας το 1999 αρκετά χαμηλότερο από το εθνικό ποσοστό (12%, Eurostat) και αρκετά ομαλή μετάβαση στην αγορά εργασίας (εύρεση πρώτης θέσης εργασίας μέσα σε τρεις μήνες από την αποφοίτηση). Η συντριπτική πλειοψηφία εργάζονται στον ιδιωτικό τομέα (87,7%) και το 65% θεωρούν πως το πτυχίο τους αποτέλεσε απαραίτητη προϋπόθεση για την εργασία τους.
- *Οι πτυχιούχοι πολυτεχνικών σχολών* παρουσιάζουν χαμηλά ποσοστά ανεργίας και ομαλή μετάβαση στην αγορά εργασίας (στοιχεία 2003). Μεγάλο ποσοστό των πτυχιούχων (31%) απασχολείται στον τομέα των κατασκευών-οικοδομών και εντάσσεται στην κατηγορία των ελεύθερων

επαγγελματιών. Ωστόσο, ένα μεγάλο τμήμα των καταγραφόμενων ως ελευθέρων επαγγελματιών είναι ουσιαστικά «οιονεί μισθωτοί»: παρουσιάζουν δηλαδή ορισμένα χαρακτηριστικά της μισθωτής εργασίας (εξαρτημένη εργασία) και του ελεύθερου επαγγελματία (δελτίο παροχής, ασφαλιστικό ταμείο)

- *Οι πτυχιούχοι γεωπονικών σπουδών εμφανίζουν συγκριτικά με τους πτυχιούχους οικονομικών και πολυτεχνικών σπουδών χαμηλότερο δείκτη απασχόλησης (78% έναντι 82% για τους πτυχιούχους του ΟΠΑ και 96,4% των πτυχιούχων πολυτεχνικών σχολών) [στοιχεία απλώς ενδεικτικά αφού αναφέρονται σε έρευνας με διαφορετικές μεθοδολογίες και περιόδους αναφοράς]. Οι πτυχιούχοι γεωπονικών σπουδών απασχολούνται κυρίως στο δημόσιο τομέα (ο ένας στους τρεις), ενώ ο ένας στους πέντε είναι αυτοαπασχολούμενος. Σε καλύτερη συγκριτικά θέση στην αγορά εργασίας βρίσκονται οι πτυχιούχοι ζωϊκής και φυτικής παραγωγής, ενώ στη χειρότερη οι πτυχιούχοι γεωπονικής βιοτεχνολογίας.*
- *Οι πτυχιούχοι κοινωνικών επιστημών (έρευνα για αποφοίτους Παντείου Πανεπιστημίου) παρουσιάζουν δείκτη απασχόλησης στο 85,5% και ανεργία στο 11%, κοντά δηλαδή στο εθνικό ποσοστό (έτη 2004-2005). Η συντριπτική πλειοψηφία (πάνω από 90%) εργάζονται ως μισθωτοί (55,1% στον ιδιωτικό τομέα), ενώ οι αυτοαπασχολούμενοι δεν ξεπερνούν το 3%. Σχεδόν ο ένας στους δύο βρήκε την πρώτη εργασία του σε διάστημα μεγαλύτερο του έτους, γεγονός δηλωτικό της δυσχερούς μετάβασης των συγκεκριμένων πτυχιούχων στην αγορά εργασίας. Σημαντικά μεγάλο ποσοστό (52%) θεωρούν πως οι σπουδές τους δεν σχετίζονται με το*

αντικείμενο της εργασίας τους (μεγάλος βαθμός ετεροαπασχόλησης). Η μεγαλύτερη ετεροαπασχόληση παρουσιάζεται στους αποφοίτους πολιτικής επιστήμης και κοινωνιολογίας, ενώ μηδαμινό είναι το ποσοστό ετεροαπασχόλησης των πτυχιούχων ψυχολογίας. Το 60% των πτυχιούχων κοινωνικών επιστημών θα επιθυμούσε να εργάζεται στο δημόσιο τομέα.

- *Τα γραφεία διασύνδεσης και σταδιοδρομία, που έχουν ιδρυθεί σε σχεδόν όλα τα πανεπιστήμια της χώρας, παρέχουν σημαντικές υπηρεσίες στους αποφοίτους στα πεδία της πληροφόρησης, της ατομικής συμβουλευτικής, της σύνδεσης πανεπιστημίων και αγοράς εργασίας και στην ομαλότερη μετάβαση των αποφοίτων στο εργασιακό περιβάλλον. Ωστόσο, παρατηρούνται μεγάλες διαφοροποιήσεις στον τρόπο λειτουργίας των εν λόγω γραφείων και δυσκαμψίες που μάλλον υπονομεύουν το ρόλο τους.*
- *Η επιχειρηματικότητα έχει αρχίσει να εμπεδώνεται σε κάποιο βαθμό τόσο στα προγράμματα σπουδών όσο και στην πρακτική των πανεπιστημιακών μονάδων. Ωστόσο, παρατηρείται συγκέντρωση των σχετικών μαθημάτων (επιχειρηματικότητα, επιχειρησιακή πολιτική και στρατηγική, επιχειρηματική ηθική) στα κεντρικά και κλασικά οικονομικά πανεπιστήμια. Δεν καταγράφεται ανάλογη ύπαρξη μαθημάτων στα περιφερειακά πανεπιστήμια και στα υπόλοιπα γνωστικά αντικείμενα (εκτός σχολών και τμημάτων οικονομίας και διοίκησης επιχειρήσεων). Οι υπηρεσίες στήριξης της νεανικής επιχειρηματικότητας, καθώς και άλλων δραστηριοτήτων, όπως του σχετικού γραφείου του Γεωπονικού*

Πανεπιστημίου Αθηνών, συμβάλλουν στην προώθηση της επιχειρηματικότητας ως βιώσιμου τρόπου εργασιακής καταξίωσης, δημιουργίας και αυτοπραγμάτωσης των αποφοίτων.

6. Προτάσεις πολιτικής

- Καθιέρωση τακτικής έρευνας για τη χαρτογράφηση των αναγκών της αγοράς εργασίας και την επαγγελματική κατάσταση των ήδη πτυχιούχων. Ενδείκνυται η έρευνα αυτή να διενεργείται παντού με την ίδια μεθοδολογία, έτσι ώστε τα αποτελέσματα να είναι συγκρίσιμα και άμεσα αξιοποιήσιμα από την πανεπιστημιακή κοινότητα και τους υποψήφιους φοιτητές⁵⁴. Επίσης, προτείνεται η δημοσίευση και παροχή των πορισμάτων στο κοινό χωρίς ενδοιασμούς και «απόρρητα» που καθιστούν το πανεπιστήμιο εσωστρεφές και εγγαστρίμυθο σύστημα.
- Βελτίωση των μεθόδων επικοινωνίας των γραφείων διασύνδεσης με το κοινό, ιδιαίτερα μέσω της ηλεκτρονικής επικοινωνίας. Πολλές ιστοσελίδες δεν ενημερώνονται τακτικά. Ανάδειξη των βέλτιστων πρακτικών από την οριζόντια δράση και την πανεπιστημιακή κοινότητα.
- Γενίκευση των μαθημάτων επιχειρηματικότητας στα προγράμματα σπουδών όλων των πανεπιστημιακών τμημάτων και όχι μόνο των τμημάτων οικονομίας και διοίκησης επιχειρήσεων. Το μεγάλο ποσοστό αυτοαπασχολούμενων στη χώρα μας και οι ιδιαίτερες δυσκολίες στη μισθωτή εργασία, καθιστούν την εκπαίδευση σε δεξιότητες επιχειρηματικότητας κάτι παραπάνω από αναγκαία.
- Για τη δημιουργία των νέων πανεπιστημιακών τμημάτων να λαμβάνονται σοβαρά υπόψη και οι επαγγελματικές προοπτικές των φοιτητών τους και οι τρόποι διασύνδεσης με την τοπική επιχειρηματική κοινότητα.

⁵⁴ Την περίοδο συγγραφής της παρούσας μελέτης (άνοιξη 2006), τα γραφεία διασύνδεσης των πανεπιστημίων διενεργούν έρευνα για την απορρόφηση των πτυχιούχων τους στη βάση κοινής μεθοδολογίας. Ελπίζουμε ότι τα πορίσματα των επιμέρους ερευνών θα διατεθούν ελεύθερα στο κοινό και δεν θα γίνουν πεδία ιδιόμορφων συναλλαγών και ανταγωνισμών. Είναι χαρακτηριστικό ότι σε συνέντευξη μας με επιστημονικό συνεργάτη γραφείου διασύνδεσης πανεπιστημίου της Αθήνας

- Διεύρυνση του θεσμού της πρακτικής άσκησης των φοιτητών κατά τη διάρκεια των σπουδών τους, για την απόκτηση εργασιακών εμπειριών και την ομαλότερη μετάβαση στην αγορά εργασίας.
- Ενίσχυση της εκπαίδευσης σε βασικές δεξιότητες (πληροφορική, ξένες γλώσσες, βασικές ποσοτικές μέθοδοι), έτσι ώστε ολοένα και μεγαλύτερο τμήμα των πτυχιούχων να είναι ανταγωνιστικό στην εργασιακή πορεία του. Η επάρκεια στην αγγλική γλώσσα να αποτελεί αναγκαίο προαπαιτούμενο αποφοίτησης.
- Ενδυνάμωση των εκπαιδευτικών μεθόδων αυτενέργειας και ομαδικής εργασίας.

ειπώθηκε πως αποτελέσματα για τους αποφοίτους επιμέρους τμημάτων «δεν είναι εύκολο να δοθούν στη δημοσιότητα διότι προκαλούνται έριδες μεταξύ των προέδρων των τμημάτων...».

Βιβλιογραφία-Πηγές

Ξενόγλωσσες πηγές

Demunter, C. (2005a), “The digital divide in Europe”, *Statistics in focus 38/2005*, Eurostat.

Demunter, C. (2005b), “Internet activities in the European Union”, *Statistics in focus 40/2005*, Eurostat.

European Commission (2000), *An agenda of economic and social renewal for Europe*, COM (2000) 7 final.

European Commission (2003a), *The role of the universities in the Europe of knowledge*, COM (2003) 58 final.

European Commission (2003b), *Innovation policy: updating the Union’s approach in the context of the Lisbon strategy*, COM (2003) 112 final.

European Commission (2003c), *Πράσινη βίβλος για την επιχειρηματικότητα στην Ευρώπη*, COM (2003) 27.

European Commission (2005), *Working together for growth and jobs-A new start for the Lisbon Strategy*, COM (2005).

European Commission (2006a), *Implementing the Community Lisbon Programme: Fostering entrepreneurial mindsets through education and learning*, COM (2006) 33 final.

European Commission (2006b), “Time to move up a gear”, *Annual Progress Report on Growth and Jobs*, COM (2006) 30 final.

Felix, B. (2006), “Employment in High Technology”, *Statistics in focus 1/2006*, Eurostat.

Hardarson, O. (2006), “People outside the labour force: Declining inactivity rates”, *Statistics in focus 2/2006*, Eurostat.

Ministry of Economy and Finance/Hellenic Republic (2005), *National reform programme for growth and jobs 2005-2008*, Ministry of Economy and Finance: Athens.

OECD (1994), *Jobs study. Facts, analysis, strategies*, OECD: Paris (www.oecd.org/sge/min/job94)

Romans, F., Hardarson, O. (2006), “Labour market latest trends-3rd quarter 2005 data”, *Statistics in focus 6/2006*, Eurostat.

Ελληνόγλωσσες πηγές

Αθανασούλη, Κυριακή και Τσώλας, Γ. (2003), «Χαρακτηριστικά της αγοράς εργασίας των διπλωματούχων μηχανικών και τάσεις στις άλλες χώρες», ΠΑΕΠ *Κείμενα εργασίας No.8*, ΠΑΕΠ: Αθήνα.

Δεδουσόπουλος, Α. (2005), «Κριτική αποτίμηση της πολιτικής απασχόλησης στην Ελλάδα», στο Δεδουσόπουλος, Α. κ.ά., *ό.π.*, σ. 243-259.

Δεδουσόπουλος, Α. κ.ά., επιμ. (2005), *Εργασία 2005*, Ινστιτούτο Αστικού Περιβάλλοντος και Ανθρώπινου Δυναμικού / Πάντειο Πανεπιστήμιο: Αθήνα.

ΕΣΥΕ, *Ερευνες Εργατικού Δυναμικού (στοιχεία περιόδου 1998-2005)*.

INE-ΓΣΕΕ (2005), «Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση», *Ετήσια Έκθεση 2005*, INE-ΓΣΕΕ: Αθήνα.

Κανελλόπουλος, Κ. (2004), «Θέματα μακροοικονομικής πολιτικής. Ανεργία: διαστάσεις, αίτια και πολιτική», *Οικονομικές εξελίξεις*, τχ. 7, ΚΕΠΕ: Αθήνα, σ. 26-35.

Κανελλόπουλος, Κ., Μαυρομαράς, Κ., Μητράκος, Θ. (2004), «Εκπαίδευση και αγορά εργασίας», *Μελέτες 50*, ΚΕΠΕ: Αθήνα.

Καραμεσίνη Μαρία, Κορνελάκης, Α. (2005), « Από την εκπαίδευση στην απασχόληση: Η πρώτη σημαντική εργασία των αποφοίτων ΑΕΙ και η εργασιακή εμπειρία μέσω του stage», στο Δεδουσόπουλος, Α. κ.ά., *ό.π.*, σ. 307-336.

Καραμεσίνη, Μαρία (2005), «Γραφεία διασύνδεσης και επιχειρηματικότητα στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση», *Πρακτικά συνεδρίου: «Η νέα στρατηγική για την εκπαίδευση και την αρχική επαγγελματική κατάρτιση. Η παιδεία στην κορυφή»*, Αθήνα, 23/11/2005 (βλ. σχετικά www.epeack.gr).

Κασίμης Χ. Παπαδόπουλος Α., Παπακωνσταντίνου Γ., Παπακωνσταντίνου Π., Σερεμέτης Δ, Χατζηγιάννη Α. (2000), «Διαδικασίες ενσωμάτωσης των νέων στην αγορά εργασίας. Η περίπτωση των αποφοίτων κοινωνικών επιστημών της ανώτατης εκπαίδευσης», *Τελική Έκθεση*, ΕΚΚΕ: Αθήνα (τόμοι Α, Β & Γ).

Κάτσικας, Χ., «Μάστιγα η ετεροαπασχόληση», *Τα Νέα*, 31/10/2005, σ. 14.

ΚΕΠΕ (2005), *Οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις στην Ελλάδα της υπό συζήτηση Οδηγίας για την απελευθέρωση του τομέα των υπηρεσιών στην ενιαία ευρωπαϊκή αγορά*, ΚΕΠΕ: Αθήνα.

Κρητικίδης Γ. (2006), «Η απασχόληση των νέων 15-29 ετών», *Ενημέρωση*, τχ. 127, ΙΝΕ-ΓΣΕΕ: Αθήνα (www.inegsee.gr/enimerwsi-127-doc2.htm)

Λυμπεράκη, Αντιγόνη (2002), «Μέρος Β΄. Απασχόληση» στο Λυμπεράκη, Αντιγόνη, Τήνιος, Π., επιμ., *ό.π.*, σ. 207-338.

Λυμπεράκη, Αντιγόνη, Τήνιος, Π., επιμ. (2002), *Εργασία και συνοχή: τα εθνικά σχέδια δράσης για την απασχόληση και την κοινωνική ένταξη*, Παπαζήσης: Αθήνα.

Νικολίτσα, Δάφνη (2006), «Η συμμετοχή των γυναικών στην ελληνική αγορά εργασίας: εξελίξεις και προσδιοριστικοί παράγοντες», *Οικονομικό Δελτίο* τχ. 26, Τράπεζα της Ελλάδος: Αθήνα, σ. 7-39.

ΠΑΕΠ (2004), *Επετηρίδα αγοράς εργασίας 2004*, ΠΑΕΠ: Αθήνα.

Παπαναστασούλης, Β. (2005), «ΑΠΘ: Το 80% των αποφοίτων βρίσκει δουλειά», *Ελευθεροτυπία*, 9 Δεκεμβρίου 2005, σ. 18.

Πολυτεχνείο Κρήτης / Γραφείο Διασύνδεσης (2003), *Έρευνα Απασχόλησης των Μηχανικών του Πολυτεχνείου Κρήτης*.

Σαμπεθάνι, Ι. (2000), «Η ελληνική αγορά εργασίας: χαρακτηριστικά, προβλήματα και πολιτικές», *Οικονομικό Δελτίο*, τχ. 16, Τράπεζα της Ελλάδος: Αθήνα, σ. 7-45.

ΣΕΒ (2004), «Έρευνα για τις ανάγκες των επιχειρήσεων σε ειδικότητες αιχμής για την τριετία 2005-2007», ΣΕΒ: Αθήνα.

Τριανταφύλλου Ελίζα (2006), «Τα πτυχία δεν φέρνουν πάντα και απασχόληση», *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, 16 Απριλίου 2006, σ.12

Τσιγγανάς, Θ. (2005), «Όλα...για το Δημόσιο οι πτυχιούχοι», *Καθημερινή*, 9 Δεκεμβρίου 2005, σ. 7.

Φακιολάς, Ρ. (2005), «Το νέο περιβάλλον στην αγορά εργασίας στην Ελλάδα», στο Δεδουσόπουλος, Α. κ.ά., *ό.π.*, σ. 103-114.

Διευθύνσεις διαδικτύου (“weblinks”)

ΑΣΕΠ	www.asep.gr
Eurostat	http://epp.eurostat.cec.eu.int
Γραφεία Διασύνδεσης	
Πολυτεχνείου Κρήτης	www.career.tuc.gr
Πανεπιστημίου Ιωαννίνων	http://career.admin.uoi.gr/CMS/indec.php
Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών (ΟΠΑ)	www.career.aueb.gr
Πανεπιστημίου Πατρών	www.cais.upatras.gr
Πανεπιστημίου Θράκης (ΔΠΘ)	http://career.xan.duth.gr
Πανεπιστημίου Μακεδονίας	http://career.uom.gr
Πανεπιστημίου Θεσσαλίας	www.career.uth.gr
Πολυτεχνείου Αθηνών (ΕΜΠ)	http://career.mech.ntua.gr
Πανεπιστημίου Πειραιά	http://career.unipi.gr
Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ)	www.cso.auth.gr
Πανεπιστημίου Αθηνών (ΕΚΠΑ)	http://career-office.uoa.gr
Πανεπιστημίου Αιγαίου	www.aegean.gr/career
Παντείου Πανεπιστημίου	www.panteion.gr/gr/new/menu/stadiodromias/GSD.htm
Χαροκόπειου Πανεπιστημίου	www.hua.gr/grafeio_dias.htm
Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών	www.career.aua.gr
Ιονίου Πανεπιστημίου	www.ionio.gr/career/gd/index.html
Οριζόντια Δράση Γραφείων Διασύνδεσης	www.odgd-univ.gr
ΕΣΥΕ	www.statistics.gr
ΙΝΕ-ΓΣΕΕ	www.inegsee.gr
ΚΕΠΕ	www.kepe.gr
ΠΑΕΠ	www.paep.org.gr
Παιδαγωγικό Ινστιτούτο / Δίκτυο Νέστωρ	http://195.251.20.34/ekinfor.asp
ΤΕΕ	www.tee.gr